

VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SÁNDOR

BELON GELLÉRT
SZOMRÁKY SÁNDOR

SÍK SÁNDOR
DANNER JÁNOS

CSANÁD BÉLA

SZARKA GÉZA

TAKÁTS GYÖRGY

MIHELICS VID

íráσαι

1955 OKTÓBER

Ára 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>(r. gy.):</i> Mi és a szentek	505
<i>Belon Gellért:</i> Istenélményünk válságai	507
<i>Szomráky Sándor:</i> Hányszor intettél (Vers)	514
<i>Sík Sándor:</i> Mint a Mátra, Búcsú a bükköstől, Madárijesztő, Őszi fecske (Versek)	517
<i>Danner János:</i> A modern templómépítéset iránya és jellege	519
<i>Csanád Béla:</i> Pacsirta szállj (Vers)	526
<i>Szarka Géza:</i> Körös ló (Elbeszélés)	527
<i>Takáts György:</i> Krisztina (Vers)	534
<i>Mihelics Vid:</i> Esmék és tények	535
A kis út	543

N A P L Ó

Az új magyar zsoldároscopy (545); Késői papi hivatások (549); Mi van Konnersreuthban? (552); Defoe Dániel és II. Rákóczi Ferenc (556); A kínai írás reformja (558); Székely Bertalan kiállítás (559) 545

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György*.

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk száma: 37.343. Külföldi előfizetési ügyek: Kultura Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat Budapest, VI., Sztálin-út 21.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

MI ÉS A SZENTEK

Kis Szent Teréz önéletrajza, az „Egy lélek története” — mint már a Vigília is hirt adott róla (1954 márciusában) — új, hiteles „kritikai” kiadásban jelenik meg, az eredeti kézirat fényképmásolatával. Kiderült ugyanis, hogy az a szöveg, mely mindaddig közkezen forgott, se nem teljes, se hitelesnek nem mondható: a szent életírását — úgy mondják, annak a halálos ágyon kinyilvánított kérésére — nővére, Jézusról nevezett Agnes anyja a kiadás előtt itt-ott kisse átdolgozta, módosította.

Az eset korántsem egyedülálló. Szalézi Szent Ferenc rendszeresen fölkereste a Vizitáció — (az általa alapított rend) — apácáit; ilyenkor a kolostor tagjai egybegyűltek, előadták problémáikat, a szent elbeszélgetett velük, felelt a kérdéseikre — közben pedig, vagy közvetlenül a beszélgetés után emlékeztető — az apácák lejegyezték a kérdéseket is, a szent válaszait is. Ezeket a „Lelki beszélgetéseket” (Entretiens spirituels) azután a szent halála után az annecy-i Vizitáció kiadta. Nos: ez az úgynevezett „hivatalos szöveg” (texte officiel) sajnos szintén nem hiteles; Szent Chantal megcenzurázta az eredeti szöveget. Azt mondja erről Dom Mickey, Szent Ferenc összes műveinek kiadója: „Gondosan kihagyták belőle a túlságosan közvetlen utalásokat, a túl bizalmas részleteket, s kihagytak bizonyos kérdéseket, melyek fölöslegesnek tűnhettek volna az olyan olvasó számára, aki nem ismeri a szerzetesi szokásokat s főként a Vizitáció szabályzatát. Ebből következik, hogy a tónus kevésbé meghitt, a tanítások tömörebbek”... — te-

gyük hozzá, amit Dom Mickey tapintatosan nem mond ki: az egész fakóbb, élettelenebb, ezoterikusabb lett.

Ime egy példa: Szent Agoston és Szent Jeromos összehasonlítása. A korrigált „hivatalos” szöveg szerint Agoston „maga a szelidség és nyájasság, Jeromos viszont rendkívül szigorú volt; ha fogalmat akarsz alkotni erről, olvasd el a leveleit”. Szent Ferenc ezzel szemben egy-két igazi íróhoz — hiszen kitűnő író volt — és a szó legjobb értelmében vett humoristához méltó miniatűr arcképet rajzolt a Vizitáció apácai elé. Ezt mondta: Agoston írásai: maga a szelidség és nyájasság, Jeromos viszont rendkívül szigorú volt és egészen riasztónak tűnt. Nézzétek csak nagy szakállával s kezében egy darab kővel, ahogy a mellét veri — a leveleiben”. Vagy itt egy másik példa: a szent azokat korbolja, akik — Szent Chantal átgyrásában — „most ebben az állapotban akarnak lenni, majd röviddel azután másikat keresnének”. A szent itt is humoros volt, mozgalmas, szellemes, „jó stilizta”; így beszélt: „Ha egy óráig jezsuiták lettünk volna, egy következőben kapucinusok akarnánk lenni, aztán kevéssel utóbb ismét más állapotot keresnénk, s aki egész életén át békén megvolt a feleségével, ha elcerélhette volna, egy tucatszor megtette volna, olyannyira, hogy ha tehetnénk, még anát-anyát is cserélnénk”.

Az ilyen módosításokat, átdolgozásokat, kihagyásokat minden esetben kegyes szándék sugallja — ez kétségtelen. Az azonban már kérdés, hogy maga ez a kegyes szándék helyes-e, hasznos-e, indokolt-e. Olyan retusá-

lás ez, mely mindig az illető szent emberi arcvonásait érinti: gyengíti, eszményíti, jellegtelenné, „Szentebbé” akarja tenni. Pedig a szent abban az emberi bőrében lett szent, amelyikben élt; a saját maga — sokszor bizony nehéz, göcsörtös, ellenkező — természetét szentelte meg; éppen azért lett szent, mert „hősies fokban gyakorolta az érényeket”, szinte kivétel nélkül mindig rengeteg küzdelem, szenvedés, vívódás, önmagával folytatott harc árán — hősies fokban gyakorolta azt az erényt is, hogy fegyelmezzze, nevelje magát, hogy rossz hajlamait, természetét „negatív” tendenciáit átváltsa pozitívra, „szublimálja” — mint a pszichológia mondja. Miért jellegtelenítenénk érdeketlen, sablonos olajnyomat-figurává azt, akiben számunkra, az ember számára éppen az a legtanulságosabb, hogyan emelkedik a természetéből a természetfölötti magasságba. Nagyon szép, kedves, megható a legendák szokásos fordulata: „Már gyermekkorában is” ... De a valóság ezzel szemben az, hogy a szent — ahelyett, hogy már gyermekkorában is szent lett volna és rózsaszőnyegen lépdelt volna a mennyországba — bizony hozzánk hasonló, velünk testvér embernek született, és keményen, szívósan, drámaian, „hősiesen” megküzdött azért, hogy szent

legyen. Tanú kell rá? A liseuxi „kis szent” a legmarkánsabb tanúk egyike: igazán nem volt úgynevezett „angyali” természetű, és míg szentlé lett, a szenvedés, a kétely milyen sivatag útjain kellett átvergődnie! Tanú kell rá? Olvassuk Szent Pált. Saulból Pál lett egy villámcsapásra; de Pálnak sokkal többet kellett harcolnia, viaskodnia, küzdenie magával — és magáért — mint Saulnak! Ha nem így volna, azt mondhatná az ember: mit jelent nekem Pál? Különleges eset; előttem úgyse fog villám levágni. Nem, villám nem fog levágni — ez nagyon valószínű. De ez: „Töviszt kaplam testembe, s sálán angyalát (s ez nem pusztán az érzékiségre vonatkozik!), hogy szüntelen zaklasson” — ez mindenkinek szól, mindenkire vonatkozik; és minden szent első-sorban azzal példánk — biztató fölemelő, emberségében testvéri és szentségében vezérlő —, ahogyan „a sálán angyalával” küzd, s ahogyan ezt az angyalt leggyőzi.

Ha a szentek szentnek születnének, mily lehangoló, kedvünket szegő, elérhetetlen „Übermenscheek” volnának! De embernek születtek, emberek voltak ők is — mind a kezét nyújtja felénk, testvéri emberkezét. Ne fagyasszuk hideg fantomkézzé. (r. gy.)

Belon Gellért

ISTENÉLMÉNYÜNK VÁLSÁGAI

Sokan vannak, akik mindent meg akarnak tenni Istenért, törvényeit megtartják, túlsok és túl nagy bűnöket nem követnek el, és mégis gyilkos kételyekkel küszködnek; vallásos gyakorlataikban különös idegenséget tapasztalnak a régebbi megnyugtató, meleg bizalom helyett; imájuk és eszmélkedésük meghitt perceit nyugtalanságok, panaszkodások, tehetetlenségek váltják fel; és a csalódottságnak vagy kiábrándultságnak az érzete uralkodik el lelkükben. Egyszóval Istennel való kapcsolatuk nem mutatja azt a nyugodt és bensőséges képet, amilyennek lelkiéletüket elképzelték.

Ezen sokan meglepődnek. Pedig ez nem más, mint a fejlődő lelkiélet egy szakasza, melyen a legtöbb léleknek át kell mennie. Newmanról csak a nemrégiben olvastunk egy kitűnő tanulmányt és abban önvallomását: „Éveken át majdnem a kétségbeesés, meg a lelki sötétség állapotában éltem.” A mi Prohászka naplóinak utolsó bejegyzésében pedig ezeket olvassuk: „A belső szenvedések, elsötétülések, szárazságok, hangulatlanságok, kedvetlenségek, kiszólások; világösszeomlás, életüresség... Mikor a lélek s a hit s annak mecse egymagukra maradnak, s minden, ami segít s rezonál, a háttérben elvész; a sötétség elnyeli... Mikor minden jól-eső s emelő tényező hallgat, milyenek e lelkesítő távlatok, biztató érzések, buzdító képek...”

Akinek nincs hite, az ilyen sorok olvasásakor önelégülten állapítja meg: lámcsak, a kereszténység sem más, mint ábrándkergetés. Aki pedig belekerül ebbe a lelkiállapotba, az vagy felhagy eddigi lelkiéletével, vagy pedig behunyva szemét éli tovább a vallásosság külső formáit, de bizonyos belső rezignációval, amittől elfakulnak lendületei és elhalnak azok a közvetlen érzések, amelyek megszokott imáikban és énekeikben jutnak kifejezésre.

Erdemes mélyére nézni ennek a kérdésnek, és megvizsgálni istenélményünk válságait.

Szellemi merevedés

Szép, de egyben szomorú tulajdonsága emberségünknek, hogy belső élményeinket külsőseg is ki akarjuk fejezni. Nemcsak verseket írunk és szobrokat faragunk, nemcsak filozofálunk és rendszereket alkotunk, de élményeink valamilyen szilárdságot és lezárttságot kapnak, ha nem is írjuk le vagy nem is mondjuk ki őket. Ebből a lezárttságból aztán nem szeretünk engedni. Annyira nem, hogy egyes modern karakterológusok szerint a gyermekkor első eszmélkedéseinek élményei határozzák meg egész jellemünket. Mindenesetre szeretünk hamar elkészülni ismeretszerzéseinkkel, ítéletalkotásainkkal és azokon nem szeretünk változtatni vagy legalább is nehezen módosítjuk őket.

Az istenélménnyel is így vagyunk. Sőt itt még nagyobb a kísértés az állandóságra, mert maga az Isten is valóban állandó, mozdulatlan és változatlan. Változatlan dologgal kapcsolatban pedig nem érezzük annyira a vele kapcsolatos élménytartalom vál-

toztatásának szükségét, mint azokkal a dolgokkal szemben, melyek szemeink előtt változnak. Ezért az emberiség jórészenek istenélménye a mozdulatlan-ságban fejeződik ki. A nagy keleti vallások, a mohamedanizmus, továbbá a fatalista vagy predestinacionista vallások istenélményére kell itt gondolnunk. És ebben van valami imponáló is. A nyugalom, a mozdulatlan fölség és változhatatlanság a készség tökéletességét fejezik ki. Ezért nem kell csodálkoznunk, hogy a keleti vallások annyi léleknek imponálnak.

Am tudnunk kell, hogy Isten nemcsak mozdulatlan és változatlan, de folyton mozgó, mindig új és eleven élet is.

A szavak kísértése

Élményeinket szavakban fejezzük ki. Ezek a szavak is rejtenek magukban némi kísértést, mégha a teljes igazságot fejezik is ki. Kétfős ez a kísértés.

Az egyik az, amit Horváth Sándor kitűnő skolasztikus tudósunk megállapítása szerint a *fogalmak temperálásának*, átszínezésének nevezünk. Az igazság ugyanis a valóságnak nagy területét foglalja magába. Ebből a területből a nekünk ismertebb részek egyéni színüket, hangulatukat átviszik az egészre. Tehát pl. ha azt mondjuk az Istenről, hogy ő Mindenható Atya, ez egészen pontos igazságot fejez ki. Minthogy azonban a mindenhatóság is, meg az atyaság is roppant nagy körre vonatkozik, azért előfordulhat, hogy valaki teljes jószívvel vallja Istent Mindenható Atyának, gyakorlatilag azonban inkább az atyaság vonása színezi át a mindenhatóságot is, így a mindenhatóság elfakul és háttérbe szorul istenélményében. Sőt mert az „atyaság” fogalma is nagy terjedelmű, azért az Isten atyai mivoltából is azok a vonások dominálnak istenélményében, amik eddigi életében mélyebb benyomást tettek rá. Tehát pl. hogy becézgeti gyermekeit vagy fáradozik értük. De az atyaságnak más vonásai, mint az, hogy rendet tart, fegyelmez, takarékoskodik, nagy ügyekben távoljár családjától vagy eltitkol dolgokat (hiszen a szülőknek mindig megvannak a maguk titkai), háttérben maradnak. Így a szavak szerint pontos Istenről vallott felfogásunk, de gyakorlatilag csonka.

A másik kísértés a lelkünkben élő is enkép leszűkítésére a *szavak szegényessége* a valósággal szemben. A fjordok vizére azt mondjuk: tenger-víz, és az óceánra is azt mondjuk: tenger-víz. Mindkettő igaz, mert hiszen lényegében mindkettő tengervíz. De milyen szegényes fogalmai vannak a tengerről, a tenger életéről, hullámozásairól, örvényeiről és ciklonjairól annak, aki csak öblökben látott tengervízet! — Hasonlóképp a gyermek is, az ifjú is, a felnőtt is ezt az egy szót használja anyja megjelölésére: mama. De mit érez meg a gyermek a már megérett férfi anyaélményének teljességéből? Tegyük egymás mellé a gyermek, az ifjú és a felnőtt ember anyaélményét, akkor meglátjuk, hogy a mindhármunk által egyformán használt mama szó milyen hihetetlen különbségeket rejt magában. Milyen vétek lenne megállni az anyaélménynek gyermeki vagy ifjúi fokán!

Az istenélménnyel méginkább így vagyunk, mert itt egy végtelen valóság van véges szavakba foglalva. Épp ezért nem lehet megállanunk egy jól-rosszul megalkotott istenkép mellett, mégha

annak vonásait a kinyilatkoztatásból vesszük is. Mert az a szó, melyet a szentírás használ, sokkal többet rejt magában, mint amit mi egyénileg értünk rajta. Addig kell fejlődünk, amíg el nem érjük Jézus istenélményének fokát. Ezért mondja Jézus szenvedése előtti utolsó mondatában: „És én megismertettem velük a te nevedet (= egész valódát), s meg is fogom ismertetni.” (Ján. 17, 26.) Feltámadása után pedig ezeket mondja: „Felmegyek az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, az én Istenemhez és a ti Istenetekhez.” (Ján. 20, 17.) Szent Pál is többszörösen beszél „Jézus Krisztus Istene és Atyja”-ról (Ef. 1, 3.) A Krisztussal közösen használt szavaknak a Krisztus lelkében élő tartalmakig kell érniök.

A feltörő kegyelem

Mind a szellemi merevedés, mind a szavak kísértése láttán fel kell kiáltanunk: „Én szerencsétlen ember! ki szabadít meg e halálnak testétől?” (Róm. 7, 24.), az istenélmény e végzetes megmerevedésétől és elszegényedésétől? Hiszen ha ilyen általános emberi erők dolgoznak bennünk az istenélmény ellenében, mit tehet akkor az ember? — De hát nem is emberi erők győzik ezeket a gátló tényezőket, hanem a belénkötött isteni erő, a kegyelem.

És itt kell feladnunk elképzeléseink merevítő jellegét elsősorban. A bennünk lévő kegyelmet nem szabad álló vagy nyugvó dolognak felfognunk, hanem élő, fejlődő, növekvő, bensőnkől kívánczozó valaminek: forrásnak, mely képes a sziklaréteget is áttörni (Ján. 7, 38.), élő mának (I. Pét. 1, 23.), mely belső törvényszerűsége szerint növekszik és fejlődik. „Úgy van az Isten országa — mondja az Úr Jézus — mintha az ember magot szór a földbe. Azután alszik és fölkel, éjjel és nappal s a mag kikel és növekszik, maga sem tudja, hogyan.” (Mk. 4, 26—27.) Ha ilyen élő mának fogjuk fel a kegyelmet és mostani témánk tárgyát, a hit kegyelmét, akkor már nem zárkozhatunk el annak megállapításától, hogy ami él, annak — Chesterton fogalmazása szerint — forradalmi változásai vannak. Valóban forradalmian más az elvetett búzaszem acélos alakja, ha földben csírázni kezd, ismét más, ha sarjadni kezd s füvet növeszt; ismét más, ha kihányja kalászát; abban is forradalmi újdonságként hat a szem megjelenése; mássá lesz a kalászos s a szemek megérésekor; a legforradalmibb a búza életében az aratás és a cséplés. E forradalmi változások figyelembevételét sürgeti az Úr Jézus azért, hogy szinte kínos részletességgel folytatja a fennebb elkezdett példabeszédet: „Mert magától terem a föld először füvet, azután kalászt, azután teljes gabonát a kalászban. Mikor pedig készen a termés, azonnal sarlót ereszt belé, mert elérkezett az aratás.” (uo. 28—29.)

Normális körülmények között az istenélmény e búzaszem — ami e mondatba foglalható: Hiszek egy Istenben — ilyen forradalmi átalakuláson kell hogy átmenjen, ha nincs semmi, ami elfojtsa vagy megállítsa fejlődésében. Ezért imádkozik Szent Pál híveiért, akik pedig már jól ismerik tanításából az Istent, hogy szeretetük „mindjobban gazdagodjék megismeréssel és teljes megértéssel” (Fil. 1, 9.). És kérése az, „hogy gyarapodjatok az Isten megismerése által.” (Kol. 1, 10.)

Semmit sem tart veszedelmesebbnek, mint ennek a belsőleg

gyarapodó ismeretnek megállását. „Ha pedig valaki azt véli, hogy megismert valamit, még nem ismerte meg, hogy kell neki megismernie.” (I. Kor. 8, 3.) Különös, hogy e mondatában Szent Pál nem a filozófusok megismeréséről beszél — bár azokra is vonatkozik — hanem elsősorban a hitben való megismerésről. Akármilyen mély, lenyűgöző és lelkemet igézően rabulejtő ismeretem van is az Istenről, sosem szabad annál megállanom, azt hívén, hogy most már teljes vagy legalábbis elégséges az Istenről alkotott ismeretem. „Senki se ámtsa önmagát — figyelmeztet Szent Pál — Aki közületek azt hiszi, hogy böles ezen a világon, legyen oktalanná, hogy böles lehessen.” (I. Kor. 3, 18) Asszisi Szent Ferenc annyi látomás és elragadtatás után, Aquinói Szent Tamás annyi tanulás és eszmélkedés után vállalták ezt az oktalanságot. Tehát sosem szabad azt gondolnunk, hogy már eléggé ismerjük Isten nagyságát, okosságát, erejét és fölségét. Hanem hagynunk kell, hogy a kegyelem belső ereje elvégezze ismereteink fogyatékosságának korrigálását.

A kegyelem korrigálása

Mert elvégzi. Ezt olvassuk Szent Pálnál: „Ha meg valamiben másképp gondolkoztok, az Isten azt is feltárja majd előttetek.” (Fil. 3, 14.) A belénk árasztott hit kegyelmével ugyanis sok természetes elgondolás, nem pontos ismeret marad bennünk Istenről. Ezeket a tisztulatlan ismereteket lassan-lassan „tárja fel” előttünk az Isten, ha hűségesek és jóindulatúak vagyunk Azzal szemben, „aki a bennünk munkálkodó erőnél fogva mindent megtehet, bőven azon túl is, mint mi kérünk vagy megértünk.” (Ef. 3, 20.) — A hit kegyelmének e tisztító erejére utal az Úr Jézus is utolsó vacsorai beszédében, mikor azt mondja Atyjáról, a szőlőművesről, hogy „minden gyümölcstermőt (= kegyelemben, Krisztus-közösségében élő lelket) megtisztogat, hogy többet teremjen.” (Ján. 15, 2.) Aki csak egyszer is látta már a szőlőkezelést, annak fogalma lehet arról a drasztikus, szinte kegyetlen beavatkozásról, amivel a termőágakat meg kell gyötörni, hogy bővebb termést hozzanak. Az Úr Krisztus ilyen drasztikus, szinte kegyetlennek látszó beavatkozásnak mondja a kegyelem tisztító hatását is.

Gyógyító fájdalmak

Ha a szőlő érezni tudna, feljajdulna a fájdalomtól, amikor lemetszik a hónaljhajításokat és leszaggatják a fölösleges leveleket. És a tisztogatás után bizony kopaszon, megtépázottan és szomorúan gubbaszt. Az Isten tisztogató műveletei után hasonló a lélek állapota: a kiábrándulások, a csalódottságok, a nyugtalanságok, az ernyedtségek, sőt a kételyek és szorongások is a lélek fájdalmát és feljajdulását jelzik az Isten titokzatos tisztogató működésére. És ha nem őrzi meg e válságos időkben hűségét, bizalmát és mindenáron Istenhez való tartozását, beleveszhet a gyötrelembe. Amint a világvégen Jézus teljes dicsőségben való eljövetelet olyan szenvedések jelzik, amiktől „sokakban meghül a szeretet” (Mt. 24, 12.), akként bennünk is a mind teljesebbé váló isten-élmény természetszerűleg gyötrelmekkel jár. Elképzeléseink, elgon-

dolásaink, kialakított magatartásaink lezárt formájú búzaszermeinek a rothadási, tehát elváltozási fájdalmát kell megélnünk.

Erdemes megtekintnünk Isten néhány választottjának életét, hogy példákon is lássuk mindezek igazságát.

Minden hívők atyja

A legújabb kutatások szerint az ősemler istenélmlénye a hatalmas, egyben jószágos atya képet mutatja. Ez volt Ábrahám istenélmlénye is, amíg a pogány Úr-Kaldeában élt. Ez a jószágos és hatalmas Isten új hazába hívja, ahol neki a gyermektelennek nagy népet és tejjel-mézszel folyó földet ígér. Nagy lehetett azonban Ábrahám csalódottsága, amikor az Isten által ígért földön éhínség lepte meg (Móz. I. 12, 9.), továbbá „az ígért földjén, mint idegen földön, sátrakban lakván” (Zsid. 11, 9.) kellett tartózkodnia, és végül huszonöt esztendőn keresztül nem ad neki gyermeket. Szinte minden éppen fordítva sikerült, mint ahogy Isten ígértései nyomán elképzelte. Persze Ábrahám lelkében nagy viharok dúlhattak. Az igaz, hogy e lelki válságot a Szentírás iparkodik elrejtetni, de az értő számára mégis elég világosan leírja. Többször panaszkodik a folyton csak ígérő Istennek: „Nekem nem adtál gyermeket.” (Móz. I. 15, 3.) Egy későbbi ígérattal kapcsolatban „Ábrahám arcára borula és nevéte, mert azt gondolta magában: Százestendő embernek fog fia születni és a kilenvenestendő Sára fog szülni? Csak Izmael maradjon életben előtted!” (uo. 17, 17.) Nem lehet elmenni amellett a mély rezignáció mellett, ami ezekből a szavakból kiérzik. — Hasonlóképpen a föld ígértével kapcsolatban is feltámad benne a kérdés: „Uram Isten, miről tudhatnám meg, hogy birtokom leszen?” (uo. 15, 8.). Feleletül egy látomást kap, melyben „nagy rettezés és sötétség szálla reá és mondaték neki: Tudd meg előre, hogy ivadékok idegenként olyan földön leszen, amely nem az övé és szolgaságra vetik és sanyargatják őket négyszáz esztendeig. Am a népet, melynek szolgálmi fognak, én majd megitélem... A negyedik nemzedékben térnek ugyanis vissza ide utódaid, mert mindeztideig nem telt be az amorreusok gonoszsága.” (15, 13—16.)

Ezt a részt joggal nevezik a magyarázók „az őszövétségi szentírás egyik legmélyebb részének.” Isten ugyanis ekkor nyitja fel Ábrahám naiv hite és elképzelése előtt korszakokon átnyúló távlatait, és tárja fel előtte egytetemes szempontjait. Persze, hogy az isteni logika e villámfényétől sötétség borul kisebb horizonokhoz szokott szemére és rémület tölti el az isteni nagyság láttára. — Izsák születésének elődázásával pedig rá akarta döbbsenteni Ábrahámot az isteni mindenhatóság újabb, igazabb és mélyebb belátására, amint mondja is: „Vajjon nehéz-e valami az Istennek?” (18, 14.) Emberileg reménytelen és kilátástalan helyzetbe engedte bele Ábrahámot ígéréteinek azonnali nem teljesítésével, s így dolgozta ki Ábrahám hitét Abban, „aki életre kelti a holtakat és aki nevet ad a nemlétezőknek, mint létezőknek.” (Róm. 4, 17.) Így metszette le benne a gyermekes elképzeléseket és emberi fogalmakat. Igaz, hogy a csalódottság, lemondás, panaszzkodás, vita és szemrehányás érzelmeit váltotta ki lelkéből, de mindezek között mégsem „gyengült meg a hitben” és „hitt reménységgel a remény ellenére.” (Róm. 4, 19.)

Igy megtisztítva hitét, már látjuk, hogy miért hajlandó olyan természetszerűleg feláldozni Isten parancsára fiát Izsákot. Szent Pál nem győzi méltatni Ábrahám e tettét, csak hogy érzékeltesse velünk azokat a folyamatokat, amiknek hitünkben le kell játszódniuk. „Mivel hitt, azért áldozta fel Ábrahám Izsákot, midőn próbára tétetett; és feláldozta egyszerűltét, ki az ígéretet nyerte vala; akinek mondatott: Izsák utódait hívják majd a te ivadékoknak; híven, hogy az Istennek van hatalma a halottaiból is életre keltetni.” (Zsid. 11. 17—19.) Ahhoz, hogy megtapasztaljuk Isten mindenhatóságát és jóságát, meg kell izlelnünk a helyzetek lehetetlenné válását és elreménytelenülését.

Mózes

Az ószövetség másik nagy Isten-látója szintén nagy lelki válságokon és megrázkódtatásokon át jut el Isten valóságosabb és teljesebb megismerésére. Mint pusztai pásztor, szíve egyszerűségben szinte problémátlanul szolgált Istennek. Mikor azután a csipkebokorban újabb oldaláról ismeri meg az Istent, egyszerre félelmek, aggodalmak, sőt vonakodások és tusakodások vernek gyökereket benne. Mikor ugyanis Isten az elnyomott zsidó néphez küldi, fél attól, hogy nem hallgatnak rá, fantasztának vagy talán csalónak is fogják tartani: „Nem hisznek majd nekem — mondja Istennek — s nem hallgatnak szavamra, hanem azt fogják mondani: Nem jelent meg nékem az Úr!” (Móz. II. 4. 1.) És amikor Isten Mózes aggodalmára kétféle csoda megtevésére ad neki hatalmat, akkor sem nyugszik meg, mert urrá lesz rajta saját maga tehetetlenségének és alkalmatlanságának érzete: „Kérlek Uram, sohasem voltam ékesen szóló, s mióta szólottál szolgálodhoz, még akadozóbb és lassúbb nyelvű vagyok.” (u. o. 10.) Amikor erre Isten a saját mindenhatóságára utal, mellyel az emberi tehetetlenséget és képtelenséget is pótolni tudja, Mózes szembeszállva Istennel egyszerűen kijelenti: „Kérlek, Uram, küldd azt, akit küldeni akarsz.” (u. o. 13.) Megharaguvék erre az Úr Mózesre — folytatja a szentírás. Bár nem mondja meg, hogy miben állott az Úr haragja, de bizonyára olyan félelmetes és gyötrelmes lelkiállapotba került, ami végül mégiscsak megtörte ellenkezését. Így rettegek közepette indul vissza Egyiptomba, ahonnan korábban menekülnie kellett. Sajátmaga alkalmatlanságának érzésével, küldetése kilátástalanságával, minden emberi segítség és remény nélkül, csupán Isten szavának engedve, s arra támaszkodva.

És itt éri a másik csalódás. A nép kezdeti hite hajótörést szenved, mert a fáraó megszigorítja a munkarobotot. A nép megátkozozza Mózeset, úgyhogy visszamegy az Úrhoz, a pusztába és keserű szemrehányásokkal illeti Istenét: „Uram, miért sanyargatod ezt a népet? Miért küldöttél engem? Hiszen mióta bementem a fáraóhoz, hogy szóljak nevedben, azóta még inkább sanyargatja népedet s meg nem szabadítottad őket.” (Móz. II. 5. 22—23.) Újabb isteni biztatásra Mózes újabb aggodalma és reménytelensége a felelet. (u. o. 6. 12.)

Érdemes belemélyednünk ezekbe a lelki mozzanatokba. Mert ha engedjük lefoszlani a történelmi elemeket, Mózesben ráismerünk magunkra: kétségeinkre, lehetetlenségi érzéseinkre, reménytelen-

ségeinkre, Istennel szemben való tusakodásainkra és vitáinkra. És ahogy Mózes az emberi szív hullámvázai közepette, oly sokszori kudarcok ellenére is hitt az Istennek és hia nehéz szívvel is, de megtette parancsait, nekünk sem szabad másként cselekednünk. Így érlel minket is Isten tisztultabb lelkiségre.

Az ellentmondás férfja

Egészen megrendítő Jeremiás próféta lelki vívódásaiba beletekinteni. Bár Isten maga állapítja meg róla, hogy már születése előtt ismerte és megszentelte (Jer. 1, 5.), mégis e megszentelt és választott szívben dúlnak a legdrámaibb viharok. „Neked lesz igazad, Uram, ha vitába szállok veled; mégis perbeszállok veled: Miért sikeres a gonoszok útja?” (12, 1.) Mint Isten küldöttje szöges ellentétben állott az eluralkodó bűnnel s bűnösökkel. A bűn túlerejét és ezzel szemben az ő térítő munkája hiábavalóságát látva, életének értelme is elsüllyedt lelke előtt: „Jaj, anyám, miért szültél engem?...” (15, 10.) És a legmegrendítőbb bizalom imája váltakozik benne a legkeserűbb szemrehányásokkal és szinte a káromlás határán mozgó panaszkodásokkal: „Emlékezzél meg rólam és látogass meg engem... Ne várj soká, végy pártfogásba engem! Vedd figyelembe, hogy érted szenvedek gyalázatot! Ha beszédeidre akadtam, eledelemmé lettek; szavad nekem örömöm és szívem vidámsága volt... Nem ültem vigadozók gyülekezetébe... Miért nem szünik meg fájdalmam, és mérges sebem miért nem akar meggyógyulni? (15, 15—18.) És a legmegrázóbb, amikor szemére veti az őt küldő, de látszólag cserben hagyó Istennek: „Olyan-ná lettél számomra, mint a csalóka patak, melyre számítani nem lehet.” (u. o.) És micsoda lelki mélypontra állhatott, amikor ezeket mondotta: „Rászédél Uram! Rá vagyok szedve! Erősebb voltál nálam és legyőztél! Nevetség tárgyává lettem egész nap, mindenki kigúnyol engem. Ahányszor ugyanis beszélek, azt kell kiáltanom: Gonoszság! Erőszak! Gyalázatomra lett az Úr beszéde, nevetségemre egész nap! Azért gondoltam: Nem törődöm veled, nem beszélek többé az Ő nevében! De ilyenkor mintha tűz gyulladt volna szívemben, csak úgy égett tőle a csontom; s én elalél-tam, és nem tudtam elviselni.” (20, 7—9.) És mintha csak állandó hangulata lenne, olvassuk később: „Szívem megszakad bensőmben, minden csontom remeg... az Úr színe előtt, szent igéi miatt.” (23, 9.)

De mindezek ellenére és mindezen keserű hangulatok között, elemi erővel tör fel lelkéből a biztos tudat: „Az Úr azonban mint hős harcos áll mellettem.” (20, 11.)

Jeremiásnál lehet legkézzelfoghatóbban látni a kegyelem küzdelmét az emberi szívvel, és hogy az Isten metszőollója mennyire nem kíméli választottainak lelkét sem, hogy megtisztítsa a kis-szerű elképzelésektől és érzelmi beállítottságoktól.

A mindennapi ember

Isten nagy választottainak lelki fejlődését látva sokan azt gondolhatják, hogy e nagyoknak sorsa mégsem lehet a mi min-tánk. Mi, hétköznapi szürke emberek, csak nem mérhetjük össze magunkat ezekkel a hatalmas egyéniségekkel? Persze itt is té-

vedünk. Mert Keresztelő Szent Jánossal kapcsolatban mondja az Úr — pedig őt az asszonyok szülöttei között a legnagyobbnak monddta —: „de aki kisebb a mennyek országában, nagyobb nálánál (t. i. Keresztelő Jánosnál).” (Mt. 11, 11).

De e krisztusi kijelentéstől függetlenül is rájöhetünk erre, ha meggondoljuk, hogy a prófétáknál a prófétai sors egybeolvad az egyéni sorssal. Így bennük az egyénnek a küzdelmeit és vívódásait is láthatjuk.

Hasonló meggyőződésre juthatunk, ha a Zsoltárok könyvére nézünk. Ezt a könyvet Isten imakönyvül adta az emberek kezébe. Ő fogalmazta, hogy az általa jóváhagyott módokon emeljük lelkünket Hozzá. A zsoltárokból pedig nemcsak az ujjongó és hálálkodó érzések törnek föl, de — és ki tudná ezt röviden összefoglalni? — a küszködő, gyötrődő, panaszkodó, meg nem értett, Istentől meg nem hallgatott, Istentől elhagyott ember keservei is helyet kapnak. Isten nem hagyta ki ezeket a imákat sem, és nem enyhítette a benne foglalt szemrehányásokat, csalódásokat és megrendüléseket, sőt inkább jogot adott nekünk is, hogy ezeket elmondjuk azon véresen és darabosan, ahogy kifakadt az öszövet-ségi imádkozók hányatott lelkéből. Jelezni akarta ezzel azt, hogy ezek is beletartoznak az üdvösség rendjébe, és hogy akik az üdvösség útján akarnak járni, azoknak találkozniuk kell ezekkel a lelki mélypontokat jelentő érzésekkel. Nem azért, hogy bennerekedjenek, hanem hogy átvágva magukat ezeken a sokszor sokáig tartó lelki kódokön és sötétségeken, hűek maradjanak”, és tökéletesen bízzanak a nekik felajánlott kegyelemben.” (I. Pét. 1, 13.)*

HÁNSZOR INTETTÉL !

*Ó, hánszor intettél Uram, hiába
— már elveszett sok drága pillanat;
te lálod jól, csupán szándék maradt
a vágy, hogy te légy napjaim hazája.*

*Esendő fiad most töprengve várja
kételynél erősebb irgalmadat;
nálad maradt — bár hitte: elszaladt
— gazdátlan futott el tőled a lába.*

*Hogyan szerethet téged, aki resten
könnyű álmokba fojtja vágyait,
mert önmaga súlyától visszaretten?*

*Alázz meg, Uram, nem is kérek én már
édes szót, vigaszt, hisz örök remény vár
arra, ki szívéhez hűséges itt.*

Szomráky Sándor

* Belon Gellért tanulmányának második részét novemberi számunkban közöljük.

SÍK SÁNDOR VERSEI

MINT A MÁTRA

*Allani, némán, mint a Mátra.
Nem nézni előre, se hátra,*

*Nem erőlködni befelé sem,
Csak bámulni a létezésen,*

*A parttalanban elmerülni
És úszni benne és örülni*

*Az egyetlen csodának: annak,
Hogy valamik, valakik v a n n a k.*

*És mindent köszönteni szépen,
Minden valók testvéreképen;*

*Kontraktust kötni, szent közönnyel,
Kánikulával, vizözönnel,*

*Szem-lehúnyva és kar-kitártan
Felolvadni a napsugárban;*

*Ha jó Medárd, negyvennap ázni,
De csorgó hajjal is nótázni,*

*Orrszarvúként egyedül járván,
Nem dideregni mégsem árván,*

*Mert egybering közel és távol
Szíved hullámzó ritmusával,*

*Amely magát némán kitérta
A mindenségnek, mint a Mátra...*

BÜCSÜ A BÜKKÖSTŐL

*Búcsúzom tőled, drága bükkösöm.
Nehéz a szívem, holnap költözöm-*

*Fogadj be még utólszor engemet.
Szeressük egymást, még amíg lehet.*

*Hadd mondok el, ti karcsú, tiszta fák.
Mi volt nekem a zengő némaság,*

*Mellyel szövetség-sátra lombotok
Oly sokszor félálomba ringatott,*

*Félálomba, melynek jobbik fele
Emberen túli fénnel volt tele.*

*Egy hónapig voltam testvéretek
Es emberebbé lettem köztetek,*

*Aki a földből szívta gyökerét
Es a felhőkkel jeleket cserélt.*

*S már-már a fák titkát is ellesem:
Elnyúlni, fölfelé, türelmesen.*

*Egyet, nagyot, még hadd nyujtózkodom,
Aztán megyek, szólít az otthonom,*

*A drága otthon, a nekemvaló,
Hol élni édes és meghalni jó,*

*S hol mosolyogva élem szüntelen:
Nincs maradandó házunk ideleinn.*

*De itt, de itt, míg végigkúszlatom
Az égre húzó bükkfaszálakon*

*Az esti csendben ünneplő szemem,
Véremben és húsomban érzem:*

*A maradandóhoz is van közöm.
Isten veled, szerelmes bükkösöm!*

MADARIJESZTŐ

*Pacsirta trilláz
A levegőben valahol.
Egy krumpliföldön négy madárijesztő
Szeliden silbakol.*

*Megnézem jól az elsőt:
Felül egy likas kalap,
A test egy botra bujtatott
Vízözönelőtti frakk.*

*Az esti szélben furcsán
Billegnek a vézna karok.
Ez a fickó, engem uccse,
Engem néz, rám mosolyog!*

*Még hozzá gunyorosan!
Bizony, hogy azon derül:
Hogy embereknek néztem
Négyüket messzről.*

*Vagy ő néz valaminek engem?
S tán másnak, mint előbb,
Mig kegyesen kiszépitett
A csalfa messzeség?*

*Ha most rám szólna: „Cimbora.
Én csak! — hanem te ki?”
Vajjon mit is felelnék
Úgy hirtelen neki?*

*Mit ám! S ki lesz kettőnk közül
Riasztóbb és sutább?
Jobb lesz, gyerünk utunkra!
Szervusztok, cimborák!*

ŐSZI FECSKE

*Mit is mondjak, mit is kérnék,
Serpényömbe ha mi fér még?
Én Istenem,
Egy keveset még élélnék.*

*Élnék, amint mások élnek,
Rendes nének, jámbor vének,
Én Istenem —
Mint a jó lelki szegények.*

*Csak a mái napot kérem,
Akár vízen és kenyéren,
Én Istenem —
Holnap is úgy, ha megérem.*

*Tapsoló termekre vágyjam,
Úgy mint tegnap — hajdanában?
Én Istenem,
Jobb a halk szó kis szobában.*

*Majd ellennék csendben immár
Fejemre nőtt fiaimnál,
Én Istenem,
Még ameddig hazahínál.*

*Egy-egy dalt ellesnék olykor
Fűtől, fától, csillagoktól,
Én Istenem,
Amíg egyszer el nem oltol.*

*Rendbe raknám hét fiókom,
Versbe rívó cókóm-mókom.
Én Istenem,
Aztán, tudod, nem szabódom.*

*Úgy szerettem ezt az áldott
Jóra váltott rossz világot,
— Én Istenem,
Ugy-e bizony megbocsátod? —*

*Mintha bizony nem is vendég —
Mintha végkép itthon lennék.
Én Istenem,
Soha talán el se mennék.*

*Ha nem búgna éjek éjén
Valami a szívem mélyén,
Én Istenem:
Az a végső, az a mély-én.*

*Testvérszívben, testvérkézben,
Mint a fecske puha fészken,
Én Istenem,
Úgy éltem, úgy fűtyörésztem.*

*Testvérkézből Isten-kézbe,
— Őszi fecskét költőzésre —
Én Istenem,
Majd elhívsz már, az Egészbe.*

*Jaj, csak akkor el ne késsen
Hozzád csukló szívverésem,
Én Istenem,
Csak az ament el ne vétsem.*

A MODERN TEMPLOMÉPÍTÉSZET IRÁNYA ÉS JELLEGE

A modern templomépítészet az olvasó kortársa. Vele együtt nőtt fel és őhöz szel. Velünk együtt alakult, változott ez a stílus, de míg mi túljutva a delelón egyszer fiainknak adjuk át a munka és az alkotás örömét, addig — ma már látjuk — az új építészet nem egy nemzedék sajátja, jelentősége — és eredményei — messze túlmutatnak az emberöltő szűk keretein. De mivel kortárs, velünk változik és alakul, találó elemzése komoly próbatétel és — miként a velünk együtt rohanó test sebességének meghatározása — sok nehézséget rejt magában.

A XIX. sz. második fele és a XX. sz. eleje is a legsúlyosabb hibákat az építészetben a templomépítészettől és egyéb, szellemi tartalmakat kifejező épületek területén követte el. A mai kor építészete szent borzalommal fordul el a kor hazugnak érzett gipszarchitektúrájától, melynek eredménye volt a templomainkat elözönlő és ma is pusztító izléstelenségek és utánzatok áradata. Minden kor embere sajátos körülmények között él, világa és világképe nem lehet teljesen azonos egyetlen más korával sem. Alkotásai visszatükrözik bensőjét és sajátos megkülönböztető jegyet viselnek. Ha egy kor embere mégis a görögök, a gótika, vagy a renaissance formanyelvén beszél, akkor alkotása hamis csengésű, legjobban esetben ügyes hazugság, és a kor emberének sívár, üres lelkeltségét mutatja. Ma már mindannyian tudjuk, hogy templomot nemcsak a gótika formáival lehet építeni, sőt azt is tudjuk, hogy értékes gótikus műalkotást csak a gótikus ember tudott alkotni.

Ezzel elérkeztünk a lényeghez: a modern templomépítészet alapja, alfája és omegája az a felismerés, hogy a modern templomot a ma és a holnap embere építi és nem 500, vagy 2500 évvel ezelőtt épült. A mai kor embere úgy érzi, hogy önálló, sajátos mondanivalója van a templom számára, az ő bensőjét akarja elmondani az építészet nyelvén. Természetes, hogy másképpen szel Istenhez, hiszen más világban él, és ő maga is lényegesen más, mint elmúlt korok emberei.

Mindez esetleg természetesnek tünik, de ne feledjük, ebben már az új művészet kikristályosodását láthatjuk és gondoljuk meg: nem választ el egy évszázad sem a kortól, amely az építészet művészi célját abban látja, hogy minél tökéletesebben másolja elmúlt korok stílusát, vagy elvi meggondolás nélkül vegyítse a gondosan másolt formákat. Szomorú példája ennek a Wälder féle Szent Imre herceg úti cisztercita templom, a Lehel téri romantikus templom, de leginkább elrettentő a Szilágyi Dezső téri református templom.

Ha kissé értetlenül állunk a modern templomépítészettől egyes új, vagy éppen legújabb alkotása előtt, — nem szabad megfeledkeznünk arról, amit egyik kitűnő esztétikusunk mondott: „A ma izlése: a tegnap stílusa. A ma stílusa: a holnap izlése”. Ebből következik, hogy a modern templomépítészet egyben önmagunk teljesebb megismerésére is nevel, tudatosan éljük át azt, ami talán

öntudatlan bennünk, felismerjük magunkban a modern embert, aki közvetlen, bensőséges kapcsolatba akar kerülni Istennel — egyfelől, és extatikus lendülettel — melyben nem kevés heroikus szín van — tör a misztikum és a metafizika világa felé — másfelől. A modern templom gondolkodni tanít, — nem oktató képecskében, hanem önmagában, a maga egyszerűségében és ezzel olyan feladatot teljesít, melyet a gótikus ember ismert fel utoljára.

„Engedjük művészeinket újat keresni, azon idő — a mi időnk — szabályai szerint, melyben Isten élni rendelt minket.” Marius Besson, Svájc püspökének szavai alapján próbáljuk megállapítani a modern templomépítészet jellemzőit, — tudatában annak, hogy minden rendszerezés egyszersmind erőszakosságot is tételez fel; az igazi műalkotás kitör az elhatárolásból, de elhatárolásra az áttekinthetőség érdekében feltétlen szükségünk van.

Mondottuk, hogy a modern templomépítészeti alakulásának alapja az a felismerés, hogy önálló mondanivalója van és kora problémái csakúgy, mint eredményei új választ kívánnak. E stílus jellemzői mind ebből a felismerésből indulnak ki.

A modern templomépítészeti mindenekelőtt őszinte akar lenni, ezért kerüli az általa hazugnak érzett sallangokat és tudatosan szűkszavú egyszerűsége, a lényeg minél teljesebb kifejezésére törekszik. Minden apró részletpepecselést elhagy az egész lendülete és töretlen kifejezőereje érdekében. A templom kialakításában szigorú szerkezeti elv vezet, melyben mély gótikus rokonságot árul el. Bátran használja korának nagyjelentőségű építészeti vívmányát, a vasbetont és ezen túlmenően a korszerű szerkezeteket, mint pl. az u. n. vasbeton héjjakat. Ezzel olyan feladatokat könnyűszerrel való megoldására vállalkozhat, amelyeket elmúlt korok egyáltalán nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudtak megoldani. Gondoljunk például egy modern templom karcsú tornyára, melyet általában campanile módjára közvetlenül a templom mellett, de különállóan építenek, — vagy nagy áthidalásainak rendkívüli könnyedségére, melyek sok esetben a könnyed lebegés erejével hatnak és teherbírástunk esetleg lényegesen több, mint a régi, vaskos szerkezeteké.

Ebből következik a modern templomépítészeti gótikus vonása, hogy semmiképen sem szándékozik a szerkezetet elrejteni, vagy pl. boltívet imitálni ott, ahol nincs, — nem akarja a szerkezetet láthatatlanná tenni, sőt, a vázat, a csontvázat a belső és külső térformálás alapvető eszközévé teszi, mondanivalójának lényeges részét ezen a nyelven mondja el. Ezen kettős elv, az őszinteség és a szerkezeti elv egyik megnyilvánulása, hogy — a cement és az adalékanyag finomodásának eredményeképpen — a vasbetont nem vakolják, sem nem burkolják, hanem gondos zsálužással, mint önmagában szép anyagot használják. Szívesen használ fel helyi anyagokat és fát is, ha ezt a körülmények és a táj jellege úgy kívánja (Alpesi kápolnák.)

A modern templomépítészeti feltétlen követelménye, hogy a szellemi tartalmat az épület önmagában is kifejezze és ne csak a rátett kereszt különböztesse meg egy szerelőcsarnoktól. A probléma komolyságát semmiképen sem azok élik át, akik — hiányozván a megszokott apró díszek, kedves puttók, aranyozott szobrok és felületek — a modern templomot kategórikusan gyárépületnek,

hideg, üres csarnoknak nevezik. A modern templom és gyár ugyanazon ember alkotása, tehát feltétlen közös vonásokat is kell tartalmaznia. De nem veszik észre a modern templom puritán téralakításában a feltétlen kitarulást, a finom arányok fontosságát, a lényegre törő lendület pátozát.

A modern templom középpontjában minden korábbinál inkább az oltár, az áldozati cselekmény áll. Nem tűr meg semmit, ami ezt a központiséget gyengítené, ezért például a templom főterében általában nincs mellékoltár. Ellentétben más korokkal, a főoltárt nem egy hatalmas hosszhajó mélyén, messze-messze az embertől kívánja beállítani, hanem az a célja, hogy ennek a megdöbbenő és felséges áldozatnak minden egyes ember közvetlen tanúja és cselekvő résztvevője legyen. Ezzel magyarázható az az egyre terjedő gyakorlat is, hogy a pap a szentmisét nem a hívőknek hátul mondja, mint eddig, hanem szembefordulva velük. Új templomoknál az oltár megfelelő elhelyezésével lehetőséget kell biztosítani mindkét formának. Leegyszerűsödik maga az oltár is. Eltűnik a szemben való misemondást gátló retablo az oltárról és a tabernaculum helyett inkább a középkorban kialakult pastoforium használata terjed. Ezzel eredeti tisztaságában ragyog fel ismét az őskeresztény oltár: a karcsú stípesen nyugvó egy darab nemes kőből készült kőlap (mensa) tökéletes keretet nyújt a maga egyszerűségében az áldozati cselekményhez. A modern templom alaprajza az ősi gyakorlat szerint hosszhasas, vagy centrális, azonban éppen az oltár feltétlen központiséga által igen ritkává válik a templom sok hajóra való tagolása és ha van is a belső térben oszloposor, ez csak ritmikusán vezeti a szemlélőt az oltár felé és éppen a vasbeton rendkívüli karcsúsága miatt a teret nem választja el. Svájci sajátosságnak tekinthető az oltárnak függeszített, vagy karcsú lábakon álló baldachinnal való hangsúlyozása. A hívők közvetlen, cselekvő részvételét a szentmisében az is elősegíti, hogy a modern templomok nagy általánosságban legfeljebb 1000—1500 személy számára épülnek. Miután az oltár középpontiséga nem tűri meg semmiféle mellékcentrum kialakítását, szükségessé válik az egyéni imák és a hétköznapiak számára egy elkülönített, u. n. köznapi kápolna építése, mely méreteinél fogva télen pl. könnyen fűthető.

A keresztelő kápolna külön helységben nyer elhelyezést, ahová — emlékeztve a Jordán vizére — ősi hagyomány szerint néhány lépcsőn kell lemenni. Egyik legszebb példája derűs világosságával Dominikus Böhm 1954-ben épített kölni keresztelő kápolnája. A szószéknek elhelyezésében is a hívőkkel való közvetlen kapcsolatot kell kiépíteni, melyhez tökéletes akusztika kell, hogy alapul szolgáljon. Ebben a környezetben többé nem érvényesülhet a szentbeszédnek eddigi rétorikus stílusa, tartalomban és formában egyaránt szükség van új beszédmódra, erről viszont még távolról sem mondhatjuk el, hogy túljutott volna kialakulásának kezdetén. A gyónatószékek helye elkülönített részen, esetleg a kápolnában van, hogy a gyónás ne zavarja a szentmise menetét. A hívők számára fenntartott hely padsorai néha sugarason készülnek az oltár körül, azonban szükséges lehetőleg mindig külön részt építeni a gyermekek számára. A sekrestye három funkciót teljesít: az istentiszteletek előkészítése, öltöző a gyermekek számára és

házasságkötések helye. Mindezek részére elkülönített helyet, lehetőleg külön szobát kell kijelölni. A modern templom általában különállóan, a zöld környezetben épül és ez lehetővé teszi a templomon kívüli liturgikus cselekmények, így a körmenetek zavartalan lebonyolítását. Néhány hozzávetőleges adat a templom alapterületéhez Noviant szerint: egy főre 0,5 m², egy gyermek számára 0,4 m² alapterület számítandó (gyermekek általában a hívők $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ részét teszik ki). A templom teljes alapterülete nagyjából kétszerese annak, amit a hívők elfoglalnak. A modern templom tornyát, melyről már szöveltünk, a karcúság, az ég felé törv lendület jellemzi. A templom külső képének legfontosabb része és mint felkiáltó jel áll a templom mellett, Sűrűn alkalmazott gyakorlat a harangok látható kiemelése.

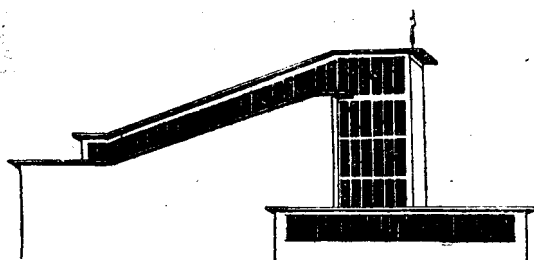
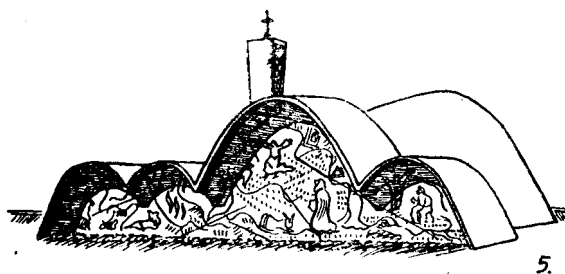
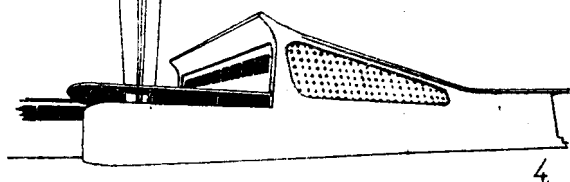
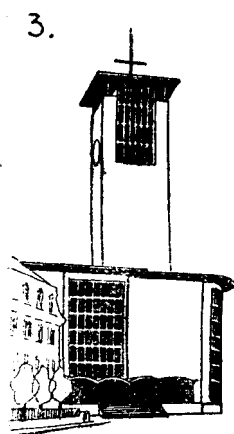
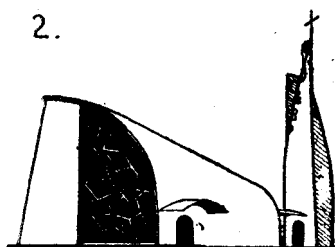
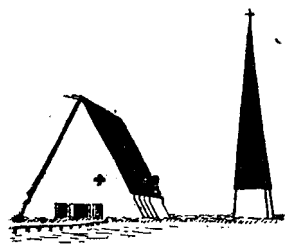
A templom tájolása a középkorban kötött volt: a szentély az épület keleti oldalára került, bár ez alól már akkor is számos kivétel volt. Ezzel szimbólikusan is kifejezték jelentőségét egyfelől és kedvező megvilágítást nyertek az általában reggeli liturgikus cselekményekhez másfelől. Később, az idők folyamán ez mindinkább háttérbe szorult és lassan teljesen eltűnt a gyakorlatból, a templomot egyszerűen az utca, vagy az út felé fordították. Ma a tájolás a modern templomépítéssel fontos eszköze, nem ragaszkodik szigorúan a keleti fekvéshez, — bár szimbólikus jelentése miatt lehetőleg ezt választja, — hanem az adott körülményeknek és az épület szerkezetének megfelelően helyezi el a templomot és e szerint nyit ablakfelületeket. Igen gyakori, különösen dombos területen a szintkülönbségek kihasználásával emeletes templom építése, ahol az alsó nivón az egyházközség kulturális és ifjúsági központja helyezkedik el.

Ha most már alkotásaiban nézzük a modern templomépítéset, akkor — az előjáróban említett erőszakossággal — két, egymástól elkülönülő területet tudunk megkülönböztetni. Az egyik az u. n. latin nyelvterület: Franciaország, Olaszország, Dél-Amerika stb., a másik az ettől északra eső rész: Svájc, Németország, Skandinávia stb. Kettőjük között áll és mindkét sajátságot alkalmazza Észak-Amerika.

A latin terület modern templomai bátor alkotókészségről, a kísérletezés nagy eredményeiről tesznek tanúságot. Merész szerkezeteik és meglepő téralakításuk magukkal ragadják a szemlélőt és a gótika lendületét idézik. Feltehetően éghajlati tényezők is okai pl. a rendkívül merészen ható tetőmegoldásoknak, bár kétségtelen, hogy megfelelő anyagokkal bárhol megvalósíthatók. Ez az alkotó lendület az oka annak is, hogy a modern templomépítészet fejlődésének lényegesebb mozzanatai nagyrészt latin területen játszódtak le.

Az északi részen megfontoltabb, higgadtabb a modern templom téralakítása, és bár ugyanolyan természetesen használják a modern szerkezeteket, vonalaik kevésbé tűnnek mozgalmasnak. Míg a latin ember önfeledt kitarulkozással fordul Isten felé, addig az északi önmagába mélyed. Az északi elmélyedés sok értékes templomot alkotott, még a távoli Finnországban is.

A modern templom megszületését August Perret Le Raincy-i nyersen hagyott vasbeton temploma jelzi 1923-ban, Perret ebben a templomban, — melyet több, alapjaiban hasonló temploma kö-

vet (Montmagny 1925, Arcueil 1927), — a vasbeton felhasználásának eredményeképpen feloldja a falfelületeket, melyek csak mint vékony vasbeton rács ölelik körül a templomot. Hatása felmérhetetlen, a Perret által kialakított stílusban még Tokióban is épült templom (Raymond), sőt vékony vasbeton rácsát pl. 1954-ben egy svájci, a dalsbergi kapucinus templomon láthattuk viszont. Régamey és Couturier dominikánus atyáké az érdem, hogy kicsinyes aggályok és maradi izléstelenség nem tudta a modern templomépítészet gyors fejlődését megakadályozni. Közismert a Matisse alkotta Vence-i kápolna, melynek végtelenül egyszerű és magávalragadó keresztútja maradandó emléket hagy a szemlélőben. Novarina finom kis alpesi templomokat épít (Audincourt, Assy, Alby sur Cheran.), míg a fejlődésben komoly jelentőségű André Bloc ragyogó merészségű templomterve, melynek üvegablaka már elkészült és kiállításokon szerepel. (2. ábra. A torony két, „V” betű alakban egymás mellé állított vasbeton lemez, mely felül összehorol.) Akinek módjában volt a lapokban figyelemmel kísérni Le Corbusier Ronchamp-i templomtervének alakulását: egy nagy építész műhelyébe tekinthetett be. A mozgalmas alaprajzú és körvonalú templom 1954-ben épült fel. Dél-Amerika sokat vitatott, nagy jelentőségű temploma a Niemeyer építette Pampulha-i Szent Ferenc templom (1943), melynek hajója két, parabolaalakú vasbeton héjj (5. ábra: a szentély felőli homlokzat, A kisebb ívek: keresztelő kápolna, sekrestye. Az egész homlokzatot Portinari hatalmas freskója borítja.) Roberto Rio de Janeiro-i templomterve a szentély újfajta megvilágítását és kiemelését teszi lehetővé. Chemineau Quezzane-ban (Marokkó) felépült temploma különösen jól sikerült tornyával tűnik ki. (4. ábra) A mai Svájcban jobbra téglalap alaprajzú csarnokrendszerű templomok épülnek, — feltűnően nagy számban. Ki kell emelni közülük Moser komoly ünnepélyességű Basel-i Szent Antal templomát, mint a kezdet jelentős alkotását (nyers vasbeton, 1926). Hasonló hatású Baur ugyancsak Basel-i Szent Mihály temploma. Derűs világosságában mintegy ellentétes hangulatú J. Schütz 1954-ben épült Solothurn-i Istenanya temploma. Glaus Schwendi-i alpesi kápolnája a szerény eszközökkel készült művészi értékű templom példája (1953). Németország vezető templomépítésze Dominikus Böhm. Az 1929-ben épített Hindenburg-i Szent József templom a román hagyományok élő voltát és a modern téglahomlokzat példáját mutatja. A legújabban épült Köln-i Szűz Mária templom, — melynek keresztelő kápolnájáról már szöveltünk — derűs világosságú belső teret és rendkívül célszerű elhelyezést mutat (1954). Sajátos érdekesség, hogy a Würzburg-i püspökség külön építészeti tervező irodát tart fenn, mely Schüdel vezetése alatt valóban modern és értékes templomokat épít. Ezek közül is kiemelkedik Schüdel Szent Alfonz plébániatemploma, Würzburgban. A templom alapterülete sugarasán szűkül a szentély felé, míg felfelé a tér egyre növekszik és az így nyert építészeti hatás rendkívül figyelemreméltó (6. ábra: a templom oldalhomlokzata, Bejárat a torony felőli oldalon.). Az épület szentélye feletti kovácsolt vas kereszt, mely önmagában is kiváló műalkotás, — a 7. ábrán látható. Ő építette a közelmúltban a Gemünden-i Szentháromság templomot és Schüdel vezetésével birkóztak meg a Schweinfurt-i Szent Kilián plébániatemplom mo-

dern ujjáépítésével — kitűnően (3. ábra: a Schweinfurti templom oldalhomlokzata. Ferdén épült az utcához és ezért a homlokzat egy részét a házior eltakarja). A messze északról, Finnországból egy példát említek: a lappföldi Sallá-ban egy tó partján, tökéletes harmoniában a tájjal épült Erikäinen és Sipari kis temploma (1. ábra). Észak-Amerika latinirányú építészetét mutatja a Minnesota államban Breuer által tervezett most épülő nagy bencés templom és kolostor: a templom oldalfalai mint egy hatalmas, függőleges vasbeton legyező nyújtózkodnak az ég felé. Északi hatást mutat Saarinen új Minneapolis-i templomának nyugodt vonalvezetése és finom arányai. Magyarországról öt templomot idézhetek: Kotsis Iván balatonboglári temploma különösen belső finomságával és harangtornyának nyugodt lendületével tűnik ki. Weichinger pécsi pálos temploma a tájjal harmonizáló külső képnek és a hatásosan egyszerű belső térnek kitűnő példája. Rimánóczy pasaréti temploma külső téralakításában figyelemreméltó. Körmeny Nándor komáromi temploma puritán térformálásával érdekes új megvilágítási módot tett lehetővé. Legkiválóbb talán az oly sok harc után felépült városmajori templom. Külső-belső téralakítása, tornyának vonala egyaránt komoly művészi értéket jelent. Sajnos, egyetlen templomunkban sincs megoldva az esti megvilágítás kérdése, néhol egyenesen bántó a helyzet. Másrészt a magyarországi modern templomépítéssel szerény kezdeteinek hatását erősen lerontja a bennük található művészi alkotások rendkívül különböző színvonala.

Rendkívül fontos kérdés ma: milyen legyen a modern templom és a benne elhelyezett képzőművészeti alkotások viszonya? A modern templom — fokozottabban, mint bármikor — az épület és a képzőművészeti alkotások feltétlen egységét kívánja meg. A modern képzőművészeti alkotásoknak az épület, az elhelyezés ismeretében kell születniök és abba harmonikusan beleilleszkedniök. Régi, más stílusú műalkotásokat csak gondos mérlegelés után szabad benne elhelyezni, vagy a templom tervezésénél az építésznek számolni kell azok hatásával. És még egy: a modern templom legnagyobb ellensége a „gipszszobrászat” bármely formája... Szerke a világon a legkiválóbb művészek sietnek a templom külső-belső kialakításában az építész segítségére, hogy — mindenkor az épülettel harmoniában — az Isten felé forduló lélek kifejezését segítsék. A közelmúltban elhunyt Matisse Vence-on kívül Assy-ban festett, a kubizmusból induló Fernand Léger Assy-ban mozaikot, Audincourt-ban és Courfaivre-ben üvegablakot készített, aztán Bonnard, Braque, Chagall, Georges Rouault, Lurcat, a nagy szőnyeg- és gobelintervező, Marie Arbeil, Helene Mai és még ki tudná mind felsorolni azoknak a francia művészeknek neveit, akik alkotásaikkal a modern templomot gazdagították. Braziliában Portinari, Svájcban Jean Hutter, Albert Schnyder, Remo Rossi, Németországban A. Wendling és Georg Meistermann, Magyarországon Aba-Novák Vilmos, Pátzay Pál és Ohmann Béla, — a modern egyházművészet kiemelkedő alakjai. Két alkotást az utóbbiaktól külön ki kell emelnünk: az egyik régiebb, Aba-Novák Vilmos alumíniumra festett freskója a városmajori templomban, a másik csak egy-két éves: Georg Meistermann hatalmas wüzburgi freskója a Schüdel-féle templomban, Szent János Apokalypsis-ének ra-

jongó víziója a legmodernebb művészet nyelvén, viharos lendülettel ragadja magával a nézőt. A megnövekedett ablakfelületek új virágzásnak indították a színes üvegablak művészetét és olyan alkotásokat hoztak létre, mint Léger művei, vagy Meistermann nagy pümkösi látomása — 250 m²-en. Új műfajok is születnek az új templomhoz: betonba ágyazott, vastag, rusztikus színes üvegablakok, domborművek színes betonból, színes aszfalt és még sok más.

Szemlénk távolról sem teljes. Megkíséreltük áttekinteni és elmondani, hogy mit jelent ma a modern templomépítészet. Le Corbusier mondotta — és rajzolta — egyszer: „Európa eddig két önálló stílust alkotott, a görög stílust és a gótikát. Hisszük, hogy nekünk jutott az a feladat, hogy megalkossuk a harmadikat, a modern stílust.” Végezetül tegyük hozzá, hogy ez a stílus megvan, itt, előttünk és velünk, és ma már elmondhatjuk, hogy a modern templom — megszületett!

PACSIRTA SZÁLLJ

*Mint szürke kódarab, ha felhajítják,
s megáll a csillogó tetőfokon
egy pillanatra, úgy állsz a magasban,
de a szabadság fénylő szárnya von
tovább, tovább. S ha ködben tűnik el
alattad ez a látható világ,
dalolva kérdezed, ki jön velem.
Látod, a föld nem száll veled tovább!*

*De én megyek! Várj, meg te szép madár!
Nagy villanások, sugarak között
a lelkem nálad is messzebbre száll,
az életem ünnepre öllözött.
Kevés nekünk a föld, ez a valóság!
Mily szűk határig láthat el a szem!
S milyen kitartó, erős ostromokkal
hódítja meg szívünk a Végtelen!*

*Pacsirta szállj magasba, magasabbra!
Suhanj, lobogj bennem te tiszta vágy!
Úgy rugom el magamat e világtól,
hogy meg sem rezdül alattam az ág...*

Csanád Béla

KÖRMÖS LÓ

A nyári vihar tisztára mosdatta a pusztát. Rá is fért: a harcok nagyon megrongyolták. Itt is, ott is üszkös falak merednek az ég felé. Egy-egy megmaradt kémény árván nyújtogatja vékony nyakát, mint valami idetévedt ősgyík. De most az üszkös falak mogyorószínű egyenruhát kaptak a záportól. A magtár felpenderült bádogteteje nedves ragyogással tárja magát az előserkenő nap felé. Még a két gutaütött harckocsi is fényesre subickolta ábrázatát a szerűben.

Millió csókban csobbant ki a nap a vízcseppek tükrében. A pusztá megélénkült. Megcsikordult a gémeskút, egy-két maradék kakas az ég felé pántlikázta hangját.

A kovácsműhely patkolójában a vihar elől bemenekült emberek álldogálnak, és most szedelőzködnek. Bősze, a kovács az üllőn cifrázza a maga nótáját, ami megkülönbözteti őt a világ minden más kovácsától. Közben kaffant egyet-egyet:

— Aha, no!

Így szokta. A képe rettentő komoly marad, ami nem is csoda a mai világban. Ló nem maradt a pusztán, mindet elsodorta a háború, patkolni így nem kell. Szekérvasalás se igen akad, marad hát a giz-gaz szerszámjavítgatás meg a laposvas-élesztés.

Pedig most már a maga hasznára dolgozik a pusztai kovács is, nem az uraságéra. Uradalmi emberből a maga ura lett, akárcsak ezek a többiek is itt. Az egyik, Czövek András, a volt csirás, nagy igazságot somáz ki magából, mikor a kovács a hideg vízbe dugja a forró vasat:

— Azt t'om te is úgy vagy, Anti, a műhelyeddel, mint mink a földünkkel. Két esztendővel korábban szeretted vóna. Háború nélkül. Csak-hogy az urak másképp gonduták!

— Osztán meg én több vassal szerettem vóna a műhelyt, tik meg kevesebbel a földet... Igaz-e?

— Má' az igaz, — nyomta közbe a szót Simon, a tehenes. — Az én földemben lehet még egy-két vékára való akna! a születésit neki! Úgy kapálok rajta, hogy máruccse kiver a víz... „No most robbansz, Gyuri, most röpülsz” — mondom magamban... No most koppan valami... no ott a vég... „Marha, — mondok — akkor má nincs baj, ha hallod a koppanást!...” Teszem, a szegény Bodócsi nem hallotta má... Csak fölrobbant!...

Menőfélben volt már, de aztán megtorpant.

— Ló!

Valamennyien odanéztek. A dohánypajta felől lovat vezetett egy asszony. Bogár Julis az, a Tikász Ferkó felesége. Lassan kocog a gebével, elég kívánni.

— No Julis, honnan szerezted? — esnek rá mindahárman.

Jóformájú menyecske a Bogár Julis, de a nap és a munka már előlege minden zsírféle anyagot kicserzett belőle, amit valaha is föl-szedhet még életében. Vár egy darabig a felelettel, aztán csak úgy fél-vállról adja vissza a szót:

— A vetett szárban találtam a földünkön. Tördelte a szarat.

— A lábával vagy a fogával?

Ezt Lengyel kérdezte, a dohánykertész.

— Avval tördelte, amivel tudta — gyilkolódott a kovács. — Foga nem igen lehet má, hát a lábával dolgozhatott.

Nevettek, de titokban szakértelemmel mustrálgatták a bitang jószágot. A háta mély nyereg, a hasa lóg, a lábát húzza, az egész állat egy csont, egy nagy ládafej meg nehéz pata.

De ló! Az egyetlen a pusztán! Most Julisé, mert a földjén találta bitangban. Senki jószágá, hát most ez a törvény.

— No gyere, Julis, megpatkolom ingyen, hogy el ne felejtsem a mesterségemet.

A kovács csupa hemzsegő buzgalom volt. Mikor az asszony betámogatta a lovat a patkolóba, akkor látták, hogy kikezdte a rüh.

— No szép asszony kegyed, — dünnyögte a kovács a ló felé — jól el van látva. A bőrén rúzs, a teste áramvonalas..., no megálljon, nagysád, most egy kicsit megmanikűrözőm a kacsóit!... Aha, no!

De mikor csak úgy „fönről“ megnézte a kacsókat, fölkiáltott:

— Körmös ló!

Ami azt jelenti, hogy sohasem látott patkót. No még ilyet! Vén gebe, aztán eddig ellenállt a kovácstudományoknak. Szinte lámpalázban égett Bösze, mert ilyen vén körmös táltost kettőt se igen patkolt életében.

Hanem a gebe meg is mutatta, mit tud. Mikor Czövek felkapta az egyik hátsó lábát, és Bösze megérintette a faragóval a patáját, olyat rugott, hogy Czövek nekirepült a szerszámos ládának. Csitították a gebét, szidták, ütötték, becézték, de az állat mind vesztebb lett. Nyerített, nyüzszített, remegett, kihabzott a horpasza, és rugott, dobálta magát, mintha hét ördög bujt volna beléje. A kovácsot is megszálta a férfi-ördög. Csak azért is! Elvégre a kovácstekintély is valami. Hozta hát a pipát, minden lovak rémét, hogy az orrába csavarja a körmös lónak. Ketten lefogták a lovat a nyakánál fogva, ő pedig belenyomta orrába a kinzó-fát.

Szerencsére jött Moharos, a parádéskocsis. Mutatós, szép barna ember, a bajuszát régebben bajuszkötővel ápolta, van valami maradék tekintélye neki. Mikor meglátta a pipás lovat, rákiáltott a kovácsra:

— Ejnye Anti, minek a?! A pipa megsegényíti a kovácsot, meg a gazdát is. Harminc esztendeig voltam kocsis, de pipával nem patkoltattam!

Bogár Julis kapva-kapott a szakvéleményen:

— És is ammondó vagyok, ne bántsuk a szegény párát!

— De ingyen patkó no! — tüsténkedett Bösze.

— Akkor se köll.

A kovács kivette a pipát a ló orrából. Moharos szakértelemmel vizsgálgatta a ló patáit.

— Körmös ló, körmös ló — sommázta az ítéletet. — Olyan, mint a táltosgyerek. Hagyni köll a maga természetében. Különben ördög válik belőle.

Aztán mintha nem is sejtené, megkérdezte:

— Kié?

— Talált jószág — felelte a kovács. — A Julis találta a földjükön.

A parádéskocsis nem szólt. Julis se. Amolyan pusztai viszony volt Moharos és az apja között. Fogta a remegő lovat, és lassan hazafelé vezette. Nehéz volt a szive. Egyetlen nap ez a mai. Ma három hónapja, hogy Ferikét, a kisfiát megölte a golyó. A pusztá két front közt volt akkor. Az oroszok a dohányföldek felől löttek, a németek pedig a Naplás

felől. Ők pince hiányában a szoba padlóján feküdtek Czövekékkel együtt, akiknek a lakását már szétrombolta egy akna. Egyszersak viharcsend... Egy golyó se sziszegett. A mennyország ez... Ferike fölugrott — ő maga a konyhába kúszott valamiért — a gyerek odaszaladt az ablakhoz és fölkiáltott:

— Nini! Ló!...

Aztán elbukott. Egy puszkagolyó a fején találta.

Könnyek pásztázzák a szegény asszony lezsarolt arcát. Húzza, no-szogatta, ráncigálta a vén gebét, közben meg panaszosan nézett az ég felé. Hát el lehet ezt bírni, Úristen? Az az édes ártatlan bárány a föld alatt! A szép, barna fejecskéje..., ő azok a viaszos, vértelen orcák... Teremtőm, hát ezt teszed az emberrel?! Egy szívre ennyit hengerítesz?!...

Rántott egyet a lovon.

Az apját is elvesztette azon a szörnyű napon. Azóta csak hálni jár az öregbe a lélek. Tesz-vesz, jöszménkedik, de a lelke vele ment egyetlen fiúunokájával. Azzel a Bogár-fajtával. Még a mozdulatai is, akár az öregapjáé. A hangja meg az apjáé, szegényé, aki hadifogságban szenved.

Odaért az udvarba. Kis sírhalom domborodik a harcok után összezsekábált fészker mellett a cigányalma fa alatt. Két szív-virágbokor hajol rá a kereszt tövére, a sírhalomot pedig apró porcsi rózsák tarkázzák, a szegény ember vékony szirmú, nappal nyíló, éjjel becsukódó gyalogrózsái.

Bogár Mihály a sír körül barkácsol. Úgy csinál, mintha kaszát kalapálna. Mikor meglátja a lányát a lóval, lassan föltápáskodik.

— Van lovunk, idesapám, — jelenti Julis fontoskodva. — A vetetszárbán találtam. A mienk.

Az öreg kocsis rámered a körmös lóra, aztán fojtottan mondja:

— Hajtsd a fenébe ezt a dögöt! Nem köll! Tudod?!

Nagyon gyengéden felelt az ifjúasszony, mintha beteghez szólna:

— De idesapám, mit vétett magának ez a szegény pára? ... Bántotta magát? Mért gyűlöli el innen?

A vén kocsis csontos arcán megvonaglottak az izomkígyók:

— Tik-eszed van, te Julis! Hát... te...

Fojtott izzásba ment át a hangja:

— Hátha ez, ez a ló csalta az ablakhoz a Ferikét!... Hátha ez vót a kísértő sátán?!... Nem akarok lovat látni!

Az asszony csak tartotta a kötőféket, nem mozdult. Hirtelen keserű könnyek pásztázták végig az arcát:

— Hát akkor az életünket se akarja látni, idesapám! A Ferkó szegény feje fogságba, a kamaránk üres, a földünk félig műveletlen, — és most az Úristen ide küldi ez a lovat segítségnek, és maga el akarja kergetni, mer ló?!... Mer ördög?!... Hátha az emberben van az ördög, idesapám?!...

De az öreg hajthatatlan maradt. Fogott egy suhángot, káromkodott egy sustorgót, és végig vágott a körmös lovon.

— Mész az anyádba?!

Az állaton végigrándult a fájdalom, és elugrott az üres hidasok felé. Valahonnan a közös szilvás felől a kis Julis tüsténkedett elő. Meglátta a dühös, öregapját, a síró anyját meg a remegő, vén gebét. Pöttön női szívével megsejtett valamit. Odaszaladt a haragos vénemberhez, és átölelte a lábát.

— Ne bántsa szegény párát, öregapám!

Julis is iskolás már, esténként hangosan olvasni is szokott az öregapjának, de most nincs hatása rá. Az öregot megszálta a Gonosz. Félre lökte a kislányt, és újra végig vágott a lovon. Az első lovon, amely a borzalom napja óta a keze ügyébe került.

A szomszédok mohón kukucskáltak át a rongált deszkakerítésen. A végén még ők kaparinthatják meg a lovat! Moharos, a parádés kocsis sötét szemmel nézte szomszédja háborgását. Azóta az eset óta övele is törökszomszédságban van az öreg.

Hanem most a kis Julis közbeszólt. Mikor az öreg félrelökte, odaszaladt bátyja sírjához, és fölkiáltott:

— Nini a rózsák! Becsukódtak, idesanyám!

A vén kocsis kezében megállt a suháng.

— Mit beszélsz? A rózsák? Nappal?... Mi lütte őket?!

Akkor már Julis is vizsgálgatta a virágokat.

— Lássa, idesapám, az előbb még nyitva voltak. Most pedig becsukódtak... Pedig se meleg, se sötét...

Meghalkította a hangját, hogy a szomszédok át ne hallják:

— A Ferike üzent... Mondom... Ne bántsa azt a lovat... A Ferike küldte! Éhen halnánk különben...

Könnybe lazult a hangja, majd elhallgatott, és hangtalanul zokogott. Az öreg kocsis testén is átremegett valami. Nézte a két embert, a leányát meg a kis unokáját. Talán most látta hónapok óta először tudatosan, hogy arcukat szinte mássá alakította át a sok szenvedés és nélkülözés. Látta bennük a nyöszörgő, vinnyogó életet, aztán a szeme átváltott a sírdombra. Elnézte a becsukódott rózsákat, a virágok rejtelmes fájdalmát..., kiejtette kezéből a botot. Leereszkedett a kis padkára a sír mellé, és nagy, csontos öklét belefúrta a szeme odvába. A melle fölzihált, mintha nagy követ hengerítettek volna el róla.

A szomszédok eltisztultak a kerítéstől. Elröstelték magukat. A talált ló békésen legelészett a papsajtos udvaron. Az asszony térdre esett, és imádkozott a sírnál. A kislány odatörleszkedett az öregapjához.

Jó idő múlva fölkelte Bogár Mihály a padkáról. Arcára nagy nyugalom költözött. Odalépett a lóhoz, és egy marék szénát vitt neki.

— Rózsa legyen a neve! — mondta csendesen. A szeme Ferike kis lakása felé révedt...

A vén gebe kérdően nézett rá ládafejével. Alighanem rudas lehetett valamikor, mert a bal oldalán le volt horzsolva a szőr. Mihály szakszerűen vizsgálgatta a néhai paripát. Már a régi kocsis volt megint.

No, rühkenőcs akad még az urasági istállóban. Lószerszámot is dugott el a tyúkpadról. Lesznek hát valahogy.

Lássan juhászította a lovat. A vén Rózsaszál vadul kapkodta a fejét, mert emlékezett az ütésekre, de a széna lassan lecsitította. Mihály szőrméntén megsimogatta az oldalát. Hirtelen megállt a keze: teremő Isten, hogy ezt eddig nem vette észre! Élet van a lóban!

Nézte a pállott, rühes állatot. A bal tomporán seb, a szeme hálygos, a lába pókos, és körmös, amolyan csavargó, céda jószág, — de romtestében épül valami...

Az eső után megzsundult körülötte minden, harsant, zsongott, kavargott az élet, egy fecske-anya csivogva kapaszkodott a rongált eresz, peremére, amelyen az akna — csudák-csudája — épen hagyta a tavalyi fészket.

Hát csak az ember, az ember nyomorult? — gondolta az öreg kocsis a rühes, vemhes kanca mellett. — Az ő roméletét nem lehet föltámasztani?! Mert sok az írgy, ártó hatalom az emberi étellel szemben. Leginkább pedig egymásnak ártanak a népek. Nyálazzák, marják, gyöttrik, ölik egymást faluban, országok között egyaránt. Az előbb is: a szomszédok. Hogyan vájkált Moharos a szemével az ő bajukban. Érezte, hogy átsüt a rések között! Mindig fönnen hordta a fejét, mert parádés-kocsis volt, ő meg csak igás... Aztán meg övele embertelenül bánt is. Nem szolt át nekik, mikor a front elől kimenekült kocsijával, és mentette övéit a szőlőbe. Neki, már mint Bogárnak az igáslovaival a katonaságnak kellett szállítania távol Szilfától, a magáéra nem gondolhatt... Pedig megígérte Moharos, hogy nem hagyja őket cserben!... De ilyen gyehenná az ember, a másikat pusztulni hagyja...

Már megint Ferikénél volt a gondolata. Aztán símogatta, borzolgatta messzenéző szemmel a romállatot, aki most egy kicsit többet jelent neki mindennél. Magát az életet.

Csendesen mondta oda a lányának, de az öröm galambszárnyai feszítették a torkát:

— Te Julis, alighanem csikaja lesz!

Az asszony meggyötört arcán mosoly vánszorgott át:

— Látja, apja, látja!...

De aztán megint csak szipogni kezdett, mert a Ferikére kellett gondolnia. Hát persze, hogy ő küldte nekik a lovat, az ő fekete, meleg szeme lágyította feléjük az Isten szivét. De az a nagy Mindenható a bölcseségét is kiárasztotta rájuk, mert lám ilyen rozszant gebét irányított feléjük. Ha szebb lenne a körmös ló, akkor száz kódorgó, élelmes ember már régen elkötötte volna, mielőtt ő ráakadt.

Valami dugott megnyugvás költözött a körmös lóval Bogár Mihály portájára. A seb ugyan még nyers volt a lelkükön, talán sohase gyógyuló, de a tüsténkedés a ló körül egy kisé elterelte róla a figyelmüket. Egy kis kátránnyal a sebet, kenőccsel a rühöt szépen helyreigazította a vén kocsis. Alföldi menekültektől maradt az udvarukon egy könnyű vasalású formás koci, abba fogta a Rózsát. Büszkén kocogott ki a mezőre az egyetlen lóval, a pusztán. Cséplés után ugyan már szerzett lovat a pusztagazda meg a volt magtáros is, de azok csak amolyan magtalan, herélt. mustra-lovak voltak, a Rózsát kettőért sem adta volna oda...

Szeptember végére várták a nagy eseményt. Addig takaros istállót eszkalált össze a fészker egyik felében. Jászolyt is szerzett két lóra...

A nagy dolog-időben még jobban lezsarolódott a testük, mint eddig. A gabona nagy részét előlték a harckocsik meg az aszály. Isten, ember is elfordult a lesújtott népektől. Tíz körömmel kellett harcolni az életért, a téli életért. A sirhalmot csak hajnalban meg késő este látták...

Bogár Mihály valami vést szimatolt a levegőben. Moharos a minap azt kiáltotta oda a szérún Czövek Máténak, de úgy, hogy ő is meghallja:

— Te Máté, hallottad, hogy Hantson már visszavettek néhány kötött lovat a rendőrök a tulajdonosnak? Visszakötötték, amit mások elkötöttek.

Jó zsírosat nevetett, Mihály szerette volna megmártani benne a vassvilláját. Pedig abból ez a fáintos zablopó, urak hajcsárja nem eszik, hogy ő valakinek is visszaadja ezt a lovat, akit a Ferike küldött nekik!

Többet nem fogta be a Rózsát. Egyik éjjel koromsötétben kilopta a hantosi szőlőkbe. A szőlőcsősz, valami Kabai János dugta el egy elhagyott, dűledező prэшázba. Csikózásig ott marad. Belekerült neki három zsák kukoricába, de megéri.

Mindenfelé azt híresztelte, hogy eladta a körmös lovat. Semmi-érő volt, amolyan garabancias ló, túl nagy volt benne a természet. Megbukott vele no, röstelli is, de hát mit csináljon az ember gyereke. Megcsalódik, ameddig csak lélezkik...

Nagyot néztek az újparasztok, amikor egy szeptemberi reggel meglátták az öreg Bogárt a földjén. Tarlót hántott könnyű faekével, ahogy azt a föld törvénye kívánja. Csakhogy az ekébe ő maga volt befogva, a Julis pedig, Tikász Ferenc hadifogoly felesége az ekeszarvát kormányozta.

Simon, a tehenes vette észre először a csodát. Át is kiáltott Moharosnak, a farszomszédjának:

— János bácsi, látja, meghibbant a Miska bácsi!

— Vagy csak lába nőtt szegény párának még kettő! — huncutkodott félig komolyan, félig tréfásan a parádéskocsi, aki két aszott üszövel próbálta túrni a földjét.

Nem is túlzott. Olykor igazán úgy látszott, mintha Bogár Mihálynak még két új lába nőtt volna, mert el-elbotlott az eke terhe alatt négykézlábra. Húzott, veselkedett hevederbe cövekelve a testét, félkarjával átölelve szorosan a tézslát. Nem sokáig bírta, de megláttatta a népekkel, hogy itt nincs ló, csak ember, gyürkőző, meztelenre szegényített emberpára...

Már előhullottak a messze kéklő dombok mögül a kálomista varjak, akik a szántóvető ember ekéje nyomán pénteken is megeszik a csimashúst, — mikor hivatalos bizottság szállt ki Szilfapusztára. A törvénybíró jött ki Hantosról az állatorvossal meg egy rendőrrel. A jószágok körül akartak rendet teremteni. Minden új számos állatról be kell mutatni a járlatlevelet a hivatalos pecséttel...

Vasárnap déltájt érték Bogár Mihályhoz.

A bíró az alsó ajkával behúzta a szájába sáfrányszínű bajuszát, így a tudálékos arc vallató fontosságot nyert.

— Itt köll lenni egy idegen lónak, — mondta bizonyossággal a hangjában. — Talált jószág, igaz-e, Bogár uram?

A vén kocsi szemöldök-eresze összébb toltult.

— Hásze vóni, vót, bíró uram, de má nincs. Eladtam.

— Mikor? Kinek?

— Má van vagy két hete. Földváriaknak.

A törvénybíró összenézett az állatorvossal.

— Két hete?

— Annyi lehet.

— Nézze, gazduram — szólt közbe az állatorvos, és lehajolt az ekéjéhez. — No most majd kihallgatjuk az ekét. No mit mondasz, eke komám?

Lemarkolt az eke kormányáról egy marék friss, csillogó agyagot.

— Friss föld, látja apám. Tegnap szántás...

— No kinek a lovával vagy barmával szántott kend? — szegezte neki a bíró kegyelemdőfésképen.

— A magaméval.

Ezt már úgy kiáltotta. A szomszédok odacsődültek a kerítéshez.

— Hol a ló? — kérdezte most egyszerre a három hivatalos ember.

— Hun? Itt e!

A combjára ütött.

— No ne csináljon belőlünk bolondot, elvtársam, — méltatlankodott a rendőr. — Nézze, mink csak rendet akarunk. Nem lesz semmi bánódása. Hol az a ló, mutassa meg!

— No idesapám, mondja má meg! — noszogatta az öreget Julis, aki eddig az asszonyok muszájcsendjét választotta.

— Megmondom. — A vén kocsis fölszegte a fejét. — Itt van a ló e! Itt áll maguk előtt... Én vagyok a ló. Magamat fogtam be!...

A három ember jót nevetett az öreg ember ravasz fogásán. A bíró félig tréfásan, félig bosszúsan kárpálta:

— Hallja, szomszéd, csapja be az öregapját, ne minket! Adja elő azt a lovat vagy nem?

Hanem most a kerítés mögül szólalt meg valaki.

— Pedig úgy van, ahogy Bogár szomszéd mondja. Ő húzta az ekét, mink láttuk!...

Az öreg Bogár megrázkódott erre a hangra. Moharos János szólalt föl mellette!

Hát lehetséges ez?

— Egyik szomszéd nem vájja ki a másiknak a szemét! — tamáskodott a bíró.

— Nem ám, nem! Csakhogy mink nem puszi-szomszédok vagyunk ám, hanem haragosok! — erősködött Moharos. — Tanúsítja az egész Szilfa!

— Úgyis van, — hangzott innen is, onnan is. A vizsgálók most már hittek Bogár Mihály szavának. Szépen elkészöntek, és továbbálltak egy pusztafal.

Az öreg Bogár meg állt, csak állt ott a faeke mellett, mintha valami elkiáltott igazságot nem tudna eszével fölfogni, és most töri a fejét rajta. Hogyan? Jól hallotta? Moharos János, az ellenség mellette vallott?

Lassan, maradozó léptekkel megindult a kerítés felé. A szomszéd még ott volt.

— Köszönöm, János — mondta rekedten Bogár.

— Szívesen, Mihály! — felelte csendesen a parádéskocsis. — Emberek vagyunk.

— Azok. Szegény emberek.

— Szenvedők, szomszéd.

Mihály szeme a sír fe'é révedt. Lelkében fölillant valami fény: a kis áldozati bárány emléke mozdíthatta meg Moharos szívét.

Kezet szorítottak a kerítésen át.

— Többet nem gyűnnek má vissza ezek a lónyomozók, — toldotta meg a kibékülést Moharos. — Ősmerem őket. Nyugodtan hazahozható... a lovat!

De Bogár Mihály nem hozta haza. Még szünet előtt megcsikózott a Rózsa. Mihály még jókor érkezett ki Julissal. A körmös ló ott remeggett csatákosan, reszketve és nyögve a szükség-istálló homályában. Arany-szőrű, gömbölyű csikó feslett elő rozzant testéből.

— Kanca! — állapította meg boldogan az öreg kocsis.

— Akár a piskóta! — olyan tiszta és formás, — állapította meg Julis anyatársi szakértelemmel.

— Hát akkor legyen Piskóta a neve! — mondta ki az áment a vén Bogár. Veregette, simogatta a ló tomporát. Évmilliók szeretetparancsával nyalogatta a Rózsa a kis Piskótát.

— Milyen furcsa ez az élet, — bölcsködött Kabai, a szőlőcsősz. — Milyen rozzant gyökér ez a gebe, osztán illen csudaszép élet fakad belőle!

A rozzant gyökér bizony már nem is volt olyan csúnya. Szinte megfiatalodott, és megszépült az anyaság tisztító tüzeiben.

Bogár Mihály csak a csikót melengette a szeme parázsával.

— Te Julis, mennyibe kerülhet egy kü-kereszt a Ferikének? — kérdezte csendesen a leányát.

— Nem tudom, idesapám! Aztán szinte ijedten kérdezte vissza: — Ebből a csikóból akarja?...

— Nem, lányom! A Piskóta a munkáé lesz majd, a földé, az uradé, ha megjön. Az életé. De az öreg Rózsa' árából...

Nem folytatta. Mintha látná: nagy kökereszt lesz, talapzattal, kerítéssel és Krisztus Urunk szent testével rajta, az ártatlan Bárányéval, aki mindnyájunk bűnéért meghalt...

KRISZTINA

*Ki állította ezt a durva szobrot,
budai sváb vagy péklegény vagy ács?
Szent Flórián komor arca
rémiti már annyi sok éve
asszonyainkat. Krisztinai
legények, ha víz helyett vér
folyik ereitekben, mért sütitek
szemetekkel végig a földet?
Csak állunk s Szent Flórián
csak néz és nem nézünk mi vissza.
Jaj, Szent Flórián,
nevesd el magadat végre!*

Takáts György

Kairóban 1953-ban és 1954-ben két könyv jelent meg, amelyek örvendetes fordulatot jelentenek Krisztusnak és a krisztusi tanításnak mohamedán részről való megítélésében. A n a w a t i egyiptomi katolikus pap hívta fel erre a figyelmet abban az előadásában, amelyet az április utolsó hetében Rómában lefolyt vallástudományi kongresszuson tartott. Anawati, mint a T a b l e t római levelezőjének kongresszusi beszámolójában olvasom, igazgatója a „keleti tanulmányok dominikánus intézetének”, amely Kairóban működik. A fordulat, amelyről szólt, abban áll, hogy amíg a keresztény vallásról értekező mohamedán kutatók eddig egytől-egyig kétségbe vonták az evangéliumok hitelességét, és ha Krisztusról beszéltek, kizárólag abból indultak ki, amit a Koránban találtak felőle, addig ezek a legújabb szerzők már forrásnak fogadták el az evangéliumokat és Krisztus-szemléletüket is az evangéliumokra alapozták.

Az első könyvet „Krisztus szelleme” címmel Mahmud El A q q a d neves mohamedán hittudós írta, akinek Mohamedről és korai követőiről szóló történelmi munkáját igen nagyra értékelik. El A q q a d — mint Anawati kiemelte — mélységes tisztelettel foglalkozik az Üdvözítő személyével, ez azonban nem ujdonság az Izlám irodalmában, miután Krisztusban a mohamedánok is egyik prófétájukat látják; ujdonság ellenben, hogy El A q q a d megőrzi ezt a tiszteletet akkor is, amikor az evangéliumok Krisztusáról beszél. Nemcsak azt fogadja el, hogy Jézus Krisztus történeti személy volt, de elődeitől eltérően az evangéliumok hitelessége mellett is sikra száll. Mi több, meg van győződve arról,

hogy csakis az evangéliumok a megbízható forrásai a mi Krisztusra vonatkozó tudásunknak. Ezzel kapcsolatban El A q q a d visszautasítja még a csodák ellen általában felhozott racionalista érveket is, visszautasítja annak ellenére, hogy ő maga egyáltalán nem érinti fejtegetéseiben ezeket a csodákat. Anál nagyobb nyomatékkal domborítja ki Krisztus tanításának megkülönböztető vonásait: a szeretetet, mint az evangéliumi tanácsok kiengesztelőjét, és a kereszténység szellemi-lelki jellegét. A kereszténység — jelenti ki — lényegesen olyan vallás, amely a lelkiismeretben való tökéletességre épül, s nem egyszerűen vallási törvény, amelynek csupán a szövegei az irányadók.

Részletesen taglalta előadásában Anawati azokat a kifogásokat is, amelyeket a katolikus bíráló hozhat fel El A q q a d munkája ellen. Így például a mohamedán szerző, amikor az Úr Jézus kínszenvedéseihez jut el, teljesen önkényesen nyilatkozik akként, hogy „itt most már véget ér a történet és kezdődik a hit”. Holott nyilvánvaló, hogy ez az állásfoglalása belső elmentmondást is tartalmaz, mert hiszen a Passio hitelessége az evangéliumok hitelességén fordul meg, amelyet a szerző a maga részéről is oly erősen védelmez. Azon már kevésbé ütközhetünk meg, hogy a krisztusi igék dogmatikai vonatkozásait fölöttébb hiányosan és pontatlanul kezeli.

A másik könyvet K. H u s s e i n professzor, a kairói Ibrahim-egyetem volt rektora, kiváló orvostudós és humanista írta. „A gonosz város” — ez a könyv címe, utalva Jeruzsálemre, ahol az Úr Jézust halálra ítélték. Hussein főleg sze-

mélyes benyomásait és elmélkedéseit tárja elének a Megváltó peréről, amelyet az emberi történet legnagyobb bűncselekményének nevez. Mondandóit mind a Nagypéntek köré csoportosítja, és pedig három oldalról nézve az egyes mozzanatok: milyen magatartást tanúsítottak és miként vélekedtek vagy vélekedhettek a zsidók, azután az apostolok és a többi tanítványok, végül a rómaiak. A különböző evangéliumi jelenetek, mint az Olajfák hegye, a Kálvária, az apostolok tanácskozása, vagy a különböző személyek, mint Kaifás, Lázár, Pilátus, Mária Magdolna elemzése alkalmat ad a szerzőnek arra, hogy megpróbálja belevonni vizsgálódásaiba a mélylélektan nem egyszer vitatható eredményeit, és hogy megtárgyaljon olyan súlyos metafizikai és erkölcsi kérdéseket, mint Isten léte, a szabad akarat, a hatalom és tekintély, a vallás és az állam viszonya. Anélkül, hogy Hussein bárhol is kísérletet tenne ábrázolására, Krisztus arca mindegyik méltóságát teljesen ragyog elő a műből — közölte Anawati. Összegezve következtetéseit, Hussein szerint az volt a lényege Krisztus küldetésének, hogy emlékeztesse az embereket: a lelkiismeretet, amely részesedés az isteni világosságból, mindennek fölébe kell helyezni, még a vallásnak is, ha a szükség úgy kívánja.

Hussein — mint Anawati mondta — „ügyesen“ elkerülte, hogy szóba hozza a keresztrefeszítést, minthogy ezt tudvalevően tagadják a mohamedánok. Jóllehet a könyv egész tartalma erre a döntő eseményre készíti elő az olvasót, magáról az eseményről hallgat a szerző s nem foglal állást sem az egyik, sem a másik irányban. Béeri azzal, hogy idézi a Koránt: „Isten magához emelte Jézust“, a hely és az összefüggés azonban — hangoztatta Anawati —, ahová ezt az idézetet beiktatta, szabadon hagy-

ja az utat a keresztény értelmezés számára is.

Az utolsó fejezetek egyikében, amelynek címe „Visszatérés a Hegyi beszédhez“, Hussein egészen megindító módon foglalkozik az Úr Jézus szavaival. Legfőbb követelményként embertársainknak testvérként való szeretését s abbéli iparkodásunkat szűri le belőlük, hogy a lelkiismeretet szabadítsuk meg mindattól, ami békességének elrablásával fenyegeti.

„Érzésem szerint — fejezte be előadását Anawati — abban az új szellemben, amely ezt a két könyvet áthatotta, elérhetjük azt, hogy a keresztények és a mohamedánok világnézeti eszmecseréje megszűnjék olyan párbeszéd lenni, amelyben a szereplők nem értik egymás nyelvét. A haladás máris kétségtelen mind a megvitatható problémák anyagának, mind a megvitatás módszerének tekintetében.“

*

Világszerte megemlékeztek az idén Andersenről, a halhatatlan meseköltőről, aki 150 évvel ezelőtt, 1805 április 2-án született a dániai Odensében. Pekingben és Tokióban előadások sorozatát rendezték, Párisban kiállításra mutatták be tündérmeséinek leghíresebb illusztrációit, Bogotában szobrárt leplezték le, Jeruzsálemben utcát neveztek el róla. Magában Odensében, ahol a szülőház Andersen halála, 1875 óta nemzetközi zarándokhelyé vált, a királyi pár elnökkölt az ünnepségeken. Londonban a „nemzeti könyv-liga“ az eddig megjelent angol fordításokat tette közszemlére, amelyek egész könyvtárrá gyűltek fel az idők folyamán. Emellett azonban újonnan is kiadták Angliában Andersen összes műveit, W. Glyn Jones tudományos és kritikai gondozásában. Köztük van Andersen kevésbé ismert önéletrajza is, amelynek fordítását és jegyzetelését R. P. Keigwin végezte.

„Andersent a dán nép ma is mint legkedvesebb és legnagyobb íróját tiszteli, akinek az élete is igazi Andersen-mese volt” — olvastam a multkoriban egyik hazai lexikonunkban, a mellékmondat állítását azonban nemigen értettem. Gondoltam: csak amolyan hangzatos szólam, inkább stílus befecsközés, mint komoly valóság. Most azután, hogy kezembe került Stephen Clissold jubiláris tanulmánya, hamar rájöttem, hogy nem volt igazam. Már a tanulmány címe is figyelmeztetett erre: „Hans Andersen meséje”, s méginkább az a cím, amelyet maga Andersen adott önéletrajzának: „Életem tündérmeséje”. S utóbbinak az első sorai: „Az én életem egy szép tündérmese, oly gazdag volt eseményekben s oly csodamódon szerencsés.”

Ennek az önéletrajznak első ötven oldala, nagyjában egyhetede az utána már meglehetősen elnyújtott műnek, valóban úgy hat ránk, mint egy tündérmese — ismeri el Clissold. Klasszikus története ez az élet a szegény emberkének, aki regényesen érdekes és változatos kalandokon át a boldogulás révébe jut. Hans Christian Andersen apja foltozó varga volt s a kis Hans nagy nyomorúságban töltötte gyermekségét. Ami helyzetét elviselhetővé tette, a körülötte levők nyájas szeretete és saját képzeletének dús világa volt. A fiúcska attól fogva, hogy eszmélkedni kezdett, meg volt győződve arról, hogy nagy dologra szemelte ki őt a sors. Alig lett 14 esztendő, felkerekedett s nekivágott a fővárosnak, néhány koronával a zsebében s halvány ábrándokkal arról, hogy mi lenne számára a dicsőség útja. Először, noha a hangja már tűnőben volt, arra gondolt, hogy mint énekes szerzi meg a hírnevet; majd hogy, egyetlen és gyöngye alkata ellenére, mint táncművész. Végül, bár ennek az lett az ára, hogy megkésve és megalázó körülmények kö-

zött rághatta át magát a latin iskolán, úgy határozott, hogy az írás az igazi hivatása. De miben is alkothatna valóban nagyot: költészetben, drámában, novellában, szatírában, útirajzban vagy miben? Próbát is tett mindegyik műfajjal, hol kevesebb, hol több sikerrel. S bármilyen furcsa, sehogyan sem akart és soha nem tudott megbékölni a közönség ítéletével, amely tündérmeséit találta a legjobbaknak.

Ezek a mesék eleinte nem voltak egyebek, mint azok a régi regék és elbeszélések, amelyeket Andersen zsenge gyermekkorában hallott otthon és a rokon tűzhelyeknél. Később azután a saját képzeletéből teremtetett melléjük újakat. Am aká régiek, aká újak, messze magasan eredetikké váltak ezek a mesék vidámságukkal és szárnyalásukkal, a természet és az élet átható megfigyelésével s nem utolsósorban az előadás művészetével. Andersen — mondja Clissold — úgy találja történetekéit, mint édes süteményeket a kemencéből: melegen, frissen, sercegőn. „Ha esetleg úgy tűnik fel, hogy valamelyik már túl cukros a mi modern ízlésünknek, mindennek előtt annak kell utána néznünk, hogy teljesen az eredeti formában és összetételben került-e elébünk. Nagyon is sok szakács dolgozott már az Andersen-konyhán, aki kénye-kedvére módosíttatta és metélgette az anyagot: ide egy morálizáló lisztcsomót, oda egy kanál szirupot, hogy feloldja a sokszor fanyarkás zamatot, s mindezt természetesen felésklított gondosságból a gyermeki eledel iránt. Holott Andersen felülmúlhatatlan mester abban, hogy pontosan tudja, mi az, amit a gyermekek — és szüleik — szeretnek. Soha sem kínál fel olyasmit, amiről pusztán csak mi gondolnók, hogy jó nekik.”

Hilaire Belloc a töle megszokott szellemes jellemzéssel mély bepil-

lantást enged e páratlan kiválóság titkába: „Először is, Andersen mindig azt mondta, amit gondolt; másodszer, nem fogyott ki a megmondás eszközeiből; harmadszor, csak azt mondta, amit mondania kellett.“ Az anyag szigorú megválogatása és rostálása, a humor eleven beleszővése, a jelenetek és képek festőisége és a belső lendület nyomán, amely fűrgén viszi előbbre az elbeszélést — írja Clissold —, Andersen meséit La Fontaine meséihez hasonlíthatjuk, bármennyire is megkülönböztetik tőlük az utóbbiakat a világi okosság inkább szofisztikus tanulságai. S nem is vitás, hogy mindkét író elmúlhatatlan hírneve ugyanazon az egy műfajon alapszik, amelyet azonban egészen sajátosan tettek a magukévá.

Mindezek tudatában mi már csak kevéssé, vagy semmiképen sem bírjuk megérteni, miként lehetett az, hogy Andersen elsősorban és mindenekelőtt a felnőttek költőjének tartotta magát. Pedig tény, hogy nem is egyszer megbántódva emelt szót az ellen, hogy művei közül éppen azokat becsülik a legtöbbször, amelyeket az „óvodai olvasásra“ találtak alkalmasoknak. Amikor még életében olyan szobrot kívántak neki állítani, amelyen ő mint főalak felolvas egy csomó gyermeknek, hevesen tiltakozott s nem is egyezett bele a kivitelezésbe. El kell mindenesetre ismernünk — jegyzi meg Clissold —, hogy költeményeivel is sok sikert aratott; honfitársai szívesen fogadták s ma is nagyra tartják hazafias és szerelmi verseit, amelyek közül nem egy, mint a „Dániában születtem“ is, valóságos népdallá vált s minduntalan felcsendül a dánok ajkán. Pillanatig sem kétséges azonban, hogy igazi és örök dicsőségét itt a hazájában is a mesék biztosították. De hogy mit jelenthet a téves irányban megrogzódott becsvágy, mutatja, hogy amikor Andersen végül mégiscsak rákényszerült, hogy meghódoljon a

közönség ítélete előtt, még akkor is kibúvót keresett a meztelen valóság tudomásulvétele alól. Azzal magyarázta önmagának s másoknak is a dolgot, hogy csak a tündérmesében találhatta meg azt a műfajt, amely kellő szélességben és mélységben nyitott lehetőséget az ő költői szellemének a kibontakozására. „A költészet egész birodalmában — jelentette ki akkor — nincs egyetlen terület, amely annyira határtalan lenne, mint a tündérmeséé. Az ókor véráztatta sírjaitól elnyúlik a kegyes legendákig, amilyeneket a gyermekek képeskönyveiben lelünk; belefoglalja magába a nép költészetét és a művészek költészetét. Előttem az egész költészetet képviseli, s aki uralkodni kíván benne, kell, hogy képes legyen beléje vinni tragédiát, komédiát, naiv egyszerűséget, iróniát és humort.“

Andersen meséi valóban prózai költemények, ám nem egy közülük egyszerűen allegóriája a költő önnön életének is. Andersen maga a „Rút kiskacsa“, a fészkéből kirívó szerencsétlenke, akit szidnak és csúfolnak a társai, akit serdülésében majd agyontaposnak, de aki mindezek ellenére mégis életben marad, hogy kinövessze hattyúszép-ségét, tolla hasonlíthatatlan ragyogását, meghódítsa a hírt és dicsőséget.

Ezt beszéli el lényegében az „Életem tündérmeséje“ is, természetesen azokkal a korlátozásokkal, amelyek az önmagunk mutogatásával szükségyszerűen velejárnak. Éppen ezért érthető viszont — írja Clissold —, hogy az önéletrajzot olvasva, mielőtt a „kiskacsa“ befeljezte a „hattyóvá“ alakulást, érdeklődésünk fokozatosan lankad. Meghatnak és lenyűgöznek az induló évek küzdelmei és keservei, s ugyanakkor a benső értéktudat szilárdsága és a magasra vágyakozás töretlensége. Öszintén örven-dünk utána a diadalnak is, de mint

minden szándékoltan is „siker-történet”, ez az önéletrajz is csak addig köt le igazán, amíg a hős célba nem futott. Már akkor sem tudunk volna osztozni, ma pedig anynyi idő múltán még kevésbé tudunk osztozni a már nagyhírű író méltatlankodásában amiatt, hogy itt vagy ott langyosan fogadták legutóbbi könyvét, mint ahogy nem tudjuk átérezni azt a túlárado örömet sem, hogy egy lelkes idegen felismerte és ráköszöntött a Lake Lomond fövenyén. Bizonyos azonban, hogy az önéletrajzot már csak azért is érdemes volt most a jubiláris év alkalmából újból kiadni, mert Niels Larsen Stevns dán festő színes képei díszítik, megannyi remekmű, amelyek csodálatos bepillantást engednek Andersen gyermekded és végtelenül érzékeny, de alapjában mindig jószágos jellemébe.

Annak ellenére, hogy utóbb már Dániában is hír és megtiszteltetés övezte, Andersennek sokszor fájt, hogy művét itt kevésbé értékelik, mint külföldön. Ma — állapítja meg Clissold — nem lenne oka a panaszra. Nemcsak hogy őt tekintik hazája legnagyobb írójának, de maga a haza lett Andersen Dániája. A mai Dánia kicsiny ország; rengeteget vesztett kiterjedésében és hatalomban azóta, amikor még birodalomként foglalta magába Svédországot déli részét és egész Norvégiát. Liliputi tájnak benyomását kelti. Gondosan művelt földecskék: csupa tarka zsebkendő; törpe kis házikók: mintha építőjáték kövecskéiből készültek volna. A látogató azonban nemcsak ebben, másban is: az emberek magatartásában és lelkületében is lépten-nyomon érzi, hogy amik Andersen legbensőségesebb vonásai voltak, átmentek a dánok vérebe is: a hit a kicsiny dolgok szépségében és értékében, és a derűs alkalmazkodás az idők változásához. A „Kis hableány” híres szobra a kopenhágai kikötő bejá-

ratánál mutatja, mennyire megszelídültek és a gyermekek szeretett pajtásai lettek a skandináv ókor büszke vén szörnyei. A gyönyörű Tivoli-kertek képzeltűdű játékoszág a dán főváros szívében. És minél jobban megszédíti a mi túlon-túl „felnőtt” világunkat minden, ami a „legnagyobb”, a „leggyorsabb” és a „legújabb”, minél többször hurrogják le ebben a világban az óvoda örök bölcsességét, annál szükségesebbek nekünk is Andersen meséi, amelyek erre a bölcseségre emlékeztetnek minket.

*

Két tanulmányt is közölt nemrégiben a madarak énekéről a Zeitschrift für Tierpsychologie, az egyiket Franz Sauer, a másikat Adolf Portmann professzortól. Tartalmukról, sajnos, csak itt-ott árul el valamit Matteo Glinzski, az Osservatore Romano kiváló zenetudós munkatársa, aki inkább csak alkalomnak tekintette megjelenésüket, hogy előadja a saját megfigyeléseit, ismereteit és nézeteit ebben a kérdésben, amely oly régóta foglalkoztatja nemcsak a tudomány és a zene művelőit, de általában a gondolkodó embereket.

Mindenki egyet fog érteni abban, hogy a madárdal s kiváltképpen az a hangverseny, amely már a kisebb ligetekből is köszönti a hajnalt, a legnagyobb gyönyörűségek közé tartozik, amelyekkel a természet szolgálhat nekünk. Ha nem is tudjuk talán tisztán különválasztani az egyes hangokat, ez a sokszólamú kar a maga zengő áriáival, futamaival és bizarr ékítményeivel az utánózatlan szépség benyomását kelti fel bennünk. Nem csoda, hogy a madarak énekét az ember mindenkor a technikai tökéletesség jelképének tekintette. Ha azt mondjuk valakiről, hogy úgy énekel, mint a csalogány, nyilvánvalóan azt kívánjuk kifejezni, hogy művészete

a képzelhető legmagasabb csúcsra emelkedett. S méltán — mutat rá Glinski —, mert nincs egyetlen éneklő madár, amelynek az énekét pontosan hangjegyezni tudnók: annyira bonyolultak a skálái, oly parányi hangközök adódnak benne, annyira szeszélyesek és gazdagok az ütemek és oly sűrűn változik a súlypont. Erre a megállapításra jutottak azok a legújabb kutatók is, akik fáradságot nem kímélve próbálták kottára venni a fülemüle énekét. Glinski két német monográfiát is említ. Az egyiket „A természet zenéje” címmel Tissen, a másikat „Művészet és madárdal” címmel Hoffmann írta.

Vannak embertani és kísérleti lélektani intézetek is, amelyek már évek óta tanulmányozzák a madarak énekét. Hangfelvételeik nyomán, amelyekből az egyes madárfajták énekének jellegzetességeit igyekeznek összeállítani, egyre többen érvelnek amellett, hogy ezek az énekek a kis művészek különböző lelki állapotait tükrözik. „Mert lehetséges-e vajjon, hogy az ének náluk csupán testmozgás lenne, amelyet az életerő fölöslege, e fölösleg eltávolításának szüksége vált ki, lehetséges-e tehát, hogy ez az ének egyszerűen egészségi torna?” — teszi fel a kérdést az olasz Geremica, a bari természettudományi állomás munkatársa „A természet szellemisége” címmel kiadott könyvében, és csakhamar tagadóan válaszol rá: „Tudjuk, hogy a madarak rendkívül elevenek s időnkint féktelen zajongást csapnak, ezt a zsvajukat azonban nem vehetjük azonos rendűnek a szárnyaló ének egymást kergető tételeivel, mikor is minden hangon uralkodik a harmónia, az ütemek lendületén az érzés vagy szenvedély, s az egész produkcióban nagyon is ellenőrzött művészet nyilatkozik meg. Az ének szükséglet az éneklő madarak számára, de nem olyan szükséglet, amely merőben hasznossági lenne.”

Az a tény — írja Glinski —, hogy a madarak énekének megvan a maga különleges emocionális tartalma, sokkal szembetűnőbb, semhogy tagadni lehetne. A kutatók azonban nem mindannyian egyeznek meg abban, hogy mi annak az emocionális létrának a terjedelme, amely járható a madarak számára; nem kevesen vélekednek úgy is, hogy ez az ének nem más, mint a nöstény hívásának sajátos módja. Ennek az utóbbi nézetnek fordult most élesen ellene a már említett Portmann. Szerinte ugyanis nem a nemi ösztön ezeknek az emócióknak és azok társításának legfőbb forrása, hanem egy csomó másodlagos ösztön. Közülük legfontosabbnak az együvértartozás érzését, az együttesbe kapcsolódás vágyát és a szorosan művészi jellegű vetélkedést mondja Portmann, amely vetélkedés — jegyzi meg Glinski — valóban megfigyelhető az éneklő madarak világában.

A tudósoktól eltérően a költők sohasem kételkedtek abban, hogy a madarak kicsiny szívük telítettségét oldják fel énekükben. Ki ne emlékezzék Andersen megkapó meséjére, amelyet oly elbűvölő finomsággal zenésített meg Stravinsky? A kínai császárnak mesterséges fülemulét készítenek, hogy megvigasztalják bánatában, amelyet kedvelt madárkájának halála okozott. Hiába hallgatja azonban a császár a mű-csalogány dallamát, fájdalma nem enyhül, mert hiányzik a dalból a fülemüle művészetének igazi táplálója és lényege: a lélek. S valóban — folytatja Glinski —, ha a különböző madarak énekét hallgatjuk, könnyű meggyőződnünk arról, hogy a kis dalosok emotív skálája meglepően nagy kiterjedésű. Nemcsak a fülemülé, mert mellette még sok más madár jeleskedik az énekekben, de tapasztalhatjuk, hogy a nem ennyire tehetséges madárkák sem maradnak el mögöttük érzésben és közvetlenségben.

„A népi zene“ című könyvében Bonaccorsi, hogy némi fogalmat nyújtson az éneklő madarak különböző lelki állapotáról, három madárdalt vázolt fel, amelyekben az öröm, a levertség és az izgatottság jut kifejezésre. De mennyiféle egyéb lelkiállapot is hangot kap a madarak énekében! Glinski megfigyelte, hogy ugyanazoknak a madaraknak ugyanazon rendű énekei a különböző évszakokban s még a különböző napszakokban is másként festenek. Mi több, a madár sohasem egyformán énekel: mindig akad a dalában valami új hangsúly, amelynek felbukkanását csak a pillanatnyi kedélyállapot vagy hangulat magyarázhatja. S nem esik nehezünkre, hogy e változatok mögött hasonló pszichikai rezgéseket és hullámzásokat tételezzünk fel, mint amilyenek az embernél szükségesek ahhoz, hogy művészi alkotásait bensőség, igazi és közvetlen megindultság hassa át.

„Valamikor régen — írja Glinski — alkalmam volt hallani egy kis madárkát, amelynek egy ragadozó elvitte a párját. Azt már nem tudom, hogy milyen madárka volt, énekének emléke azonban annyi idő múltán sem enyészett el lelkemből. Panasz és sirám volt az éneke, amely a fájdalmat az átéltség és a kifejezőképesség valami egészen csodálatos fokon szóltatta meg. S bárki megfigyelheti, hogy minél nagyobb a fájdalmuk, annál kifejezőbb a madarak éneke. Jól tudták ezt a művészetnek azok a kegyetlen kedvelői is, akiknél nemrégiben még szokás volt erre mifelelni, hogy kiszúrták az éneklő madárkák szemét; így kényszerítették ki belőlük a fájdalomnak azokat a szívbemarkoló dalait, amelyekről oly megindítóan írt Axel Munthe a San Michele híres történetében.“

Egészen kivételes jelenség a zenei világban Hanslick. Ez a kiváló esztétikus, akinek „A zenei szépről“ szóló könyve méltán vált hí-

ressé, sem nem vette észre, sem nem értette meg a madarak énekének jellegét és jelentőségét. „Az én szememben fontosabb a birka, mint a madár“ — írta egyik értekezésében, s mindjárt meg is magyarázta: a birka belőlől készülnek a hangszerek húrjai. Köztudomású, hogy Hanslick már a betegsésgig kedvelte a látszólagos képtelenségeket, de meg kell mondanom — teszi hozzá Glinski —, hogy ezt a paradoxonát tartom valamennyi közt a legkevésbé szerencsésnek, hiszen ha csak futólag rápillant a zene történetére, rá kellett volna jönnie arra, hogy a madarak énekének mindig megvolt a tényleges fontossága magának a zenének alakulásában is.“

Lucrezio Caro, egyike azoknak a renaissance-költőknek, akik bámulatos érzékenységet tanúsítottak a természet szépségei iránt, s ugyanakkor jeles muzsikuss is, egyenesen amellet kardoskodott, hogy a mi egész zenénk nem más, mint a madárhangok utánzása. Ilyenfajta feltevés századokon át uralkodott, s bár erősen enyhített formában, ma is találkozunk vele a legkülönbözőbb szaktanulmányokban. S kétségtelen — írja Glinski —, hogy a primitív népek énekei, amelyekről már rengeteg lemez gyűlt össze az embertani intézetekben, elég gyakrabban alá is támasztják ezt a véleményét. Sokukról tetszetősen kimutatható a madárdalból való közvetlen származás. Azt azonban, hogy a zene eredete ez az utánzás lenne, Glinski semmiképpen sem fogadja el. Ilyen szertelen általánosításra mi sem jogosít fel, sőt az eddig kiemelt lemezek tanúsága szerint is minél alaposabban megismerjük a primitív népek énekeit, annál fölényesebben domborodik ki előttünk a másra már vissza nem vezethető teremtő mozzanat. S ez természetes is — fejt ki a továbbiakban Glinski —, mert hiszen az em-

ber a maga történetének minden korszakában, függetlenül műveltségének színvonalától és mindennapi életének külső formáitól, ott hordozta bensejében más veleszületett ösztönzésekkel együtt annak szükségét, hogy érzéseit, vágyait és elképzeléseit látható módon külsőleg is megjelenítse. Így állt elő a művészet, s legyen szó bármilyen művészetről, ez is lesz mindig a művészet egyedüli forrása: az ember önkifejezésének szüksége.

Ami azonban vitathatatlan, az, hogy miként a primitív népeknél s így nyilván a kezdeti időkben, ugyanúgy a történet összes haladotabb szakaiiban is a madarak éneke nem szűnt meg izgatni és sarkalni a zenei fantáziát. Ha tömegesen vannak primitív melódiák, amelyek magukon viselik a madárdal közvetlen befolyásának nyomait, ugyanúgy se szeri, se száma azoknak a zenei remekeknek, az összes századokból, amelyek a zengő, csattogó, trillázó madarak hatására, az ő művészetük jegyében keletkeztek.

Ottorino Respighi, amikor hozzáfogott „Római fenyők” című szimfonikus költeményéhez, zenei hátérnek a Gianicolo hangulatát választotta, amelybe beletartozik a madarak csicscsergése és éneke is. Bármilyen nagy virtuóza volt azon-

ban már akkor Respighi a modern hangszerelésnek, hosszas kísérletezés után arra a megállapításra jutott, hogy még az általa ismert régi és új, hagyományos és szokatlan, kultúrföldi és egzotikus hangszerek felhasználásával sem tudja híven visszaadni a fülemüle panaszos dalát. Végül is merész elhatározással hanglemezre vette ott a helyszínen a kis énekest, és elrendelte, hogy a megjelölt részen ezt a hanglemezt is játsszák el a zenekarban. A beiktatás tökéletes — írja Glinski. „Rodzinszki karmester mondta el nekem, hogy egy este, amikor szabadtéri előadáson Respighinek ezt a művét vezényelte Hollywoodban, meglepő és váratlan kísérlete támadt: a Hollywood Bowl-t övező fák lombjaiban egymásután szólaltak meg a fülemülék, tízen, húszan vagy százan, hogy feleljenek római társuk énekére, amelyet megrögzített a hanglemez.”

Respighi — fejezi be Glinski — az igazi művész finom megérzésével számot vetett azzal, hogy lehetetlen tökéletesen visszaadnunk emberi hangszerekkel a madarak énekét. S ez így is lesz mindig, mert ez az ének nemcsak formáiban utánozhatatlan, hanem méginkább azoknak az emócióknak sokszorú változatosságában, amelyek benne kifejeződnek.

A KIS ÚT

„Érdeklődéssel és némi szorongással olvastam a júliusi „A kis út”-ban felvetett kérdést. És bár tetszetős és megkönnyebbitő az ott adott megoldás, talán mégis túl könnyű, túlságosan is engedékeny... Krisztus bemutatta, hogy a szenvedés az, amivel örömet szerezhetünk az Istennek és az önmegtágadás... az evangéliumok és a szentek végeredményében azt tanúsítják, hogy aki igazán kedves akar lenni a jó Isten előtt, annak tudatosan, sőt „erőszakosan” kell keresnie a szenvedést...”

Először is: az Evangélium seholsem tanítja, hogy a szenvedés örömet szerez az Istennek. A szenvedés nem érték önmagában, hanem csak az Isten szíve szerint elviselt szenvedés értékes. Hasonlóképpen nem „öröm Istennek” és nem érdem önmagában az önmegtágadás sem, — ez manicheus eretnokség volna. Még az aszkéták, remeték, önsanyargató szentek is nem azért vállalják a szenvedést és önmegtágadást, hogy Istennek örömet szerezzenek, hanem mint eszközt, hogy megedzék akaratukat a jóra, a bűnös hajlamok leküzdésére és az egyetlen keresztény értéknek, a szeretetnek szabadabb gyakorlására, — Istennek örömet csak az szerez.

Hogy a mennyországot az erőszakosok ragadják el (Máté 11, 12.), az nem azt jelenti, hogy keresni kell erőszakosan a szenvedést, hanem azt, hogy a szeretet cselekedeteit — az Úr Jézus szerint ugyanis egyedül ez szerzi meg az örök üdvösséget (Máté 25, 34—40.) — erőteljesen kell gyakorolni, ami természetesen harcot is jelent alacsonyabb önünk ellen.

A kereszténység a teljességnek, a szó legtágabb értelmében vett szintézisnek vallása, amelyben (mint Chestertonnak a kereszténység paradoxonjáról szóló szellemes fejtegetése mondja), az ellentétnek látszó dolgok gyöngítetlenül megférnek egymás mellett. Így a legteljesebb pesszimizmus (eredeti bűn, kárhozat) és a legteljesebb

optimizmus (megváltás, kegyelem, örök üdvösség) is: az isteni tanítás megmondja, hol, mikor és mennyiben lehet pesszimiztának, hol, mikor és mennyiben kell optimistának lenni.

Ezért az Evangéliumból és az apostolok leveleiből össze lehet állítani két sor idézetet: egyet, amely a sötét valóságokra és egyet, amely az örvendetes igazságokra tanít. Ön összeírja levelében az első sor idézeit (melyek egy részét, mint pl. a talentumokról szóló példabeszédet, teljesen félremagyarázza), a második sorra pedig teljesen önkényesen azt mondja: úgy látszik, mintha Krisztusnak ezek a tettei és szavai a saját „igazi elveitől való eltérések lennének.” Holott Krisztus Urunk tudatosan szembeállítja magát az askéta Keresztelő Szent Jánossal, mint nem askétát (Luk. 33—5.) és tanítása céljának azt mondja, hogy „örömmünk teljes legyen” (János 15, 11. és 16, 24.).

Ugyanígy tanít Szent Pál is, akinél megrendítőbben senki sem ecsetelte a bűn sötétségét és az embernek önmagában való gyengeségét. Leveleinek egyik alaphangja: „örvendjete az Úrban szüntelen! Ujra csak azt mondom, örvendjete! ... Ne aggódjatok semmiért.” (Fil. 4, 45.) Ugyancsak nem fárad el hangoztatni, hogy „az Isten országa igazság, béke és öröm a Szentlélekben”. (Róm. 14, 17.) és „a lélek gyümölcsei: szeretet, öröm, békesség, türelem, kedves-

ség, jóság, hűség, szelídség, stb.“ (Gal. 5, 22.). Igen, ő is tanítja a kereszt vállalását, a test megfeszítését Krisztussal és a világnak való meghalást; mindez azonban pontosan azt jelenti, hogy az ember szakítson a bűnnel, tegye tőle telhetőleg a jót és éljen a szeretetnek (amit, hogy milyen egyszerűen és konkrétan ért, megolvasható a korintusiakhoz írt I. levél 13. fejezetében (4—7.) és a Rómaiakhoz írt levélben (12, 9—21.). Aki pedig felebarátját szereti, már be is töltötte a törvényt (Róm. 13, 8.), hiszen az Úr Jézustól tudjuk, hogy a szeretet kettős törvényén függ az egész törvény és a próféták (Máté 22, 40.).

Persze az emberek emberi módon valószínűsítik meg az isteni tanítást és az emberi gyöngeség hajlik az egyoldalúságra. Más-más emberek és más-más korok a tanításnak más-más elemét érezhetik sürgetőnek. Lehet-e pl. csodálkozni, hogy a hanyatló ókor társadalmának beteges életöröm-habzsolása után pl. a remeték a világ megve-

tésében keresték az Istenhez vezető legegyszerűsebb utat? A kereszténységben azonban a világ, amelyet meg kell vetni, mindig a szónak szentpáli értelmében értendő, vagyis az Isten-nélküli, a bűnnek élő világ; a világot, mint ilyent megvetni, nem keresztény gondolat, ez keletről, közelebbről a perzsa manicheizmusból származott el, mint eretnekség, a keresztények közé.

Ha megfordult valaha igazi keresztény közösségekben, akár családoknál, akár Istennek szentelt más közösségekben, lehetetlen, hogy meg ne tapasztalta volna, hogy sehol olyan tiszta igazi vidámságot nem lehet találni, mint ezekben.

Igen, a kereszténység látja, átéli, feldolgozza az embervolt minden sötétségét, de nem szűnik meg halálni a krisztusi szót: „Ne félj, te kisdéd nyáj! Úgy tetszett Atyátoknak, hogy nektek adja az országot“ (Lukács 12, 32.). Végülis egy a lényeg: kereszténynek lenni annyi, mint szeretni, — és van-e öröm a földön másban, mint a szeretetben?

S. S.

NAPLÓ

AZ ÚJ MAGYAR ZSOLTAROSKÖNYV. Sík Sándor fordításában újra az olvasók kezébe került a Zsoltárok Könyve, az a könyv, amelyet a kinyilatkoztatásban hívó emberiség mindenkor a legszentebb imádságos- és énekeskönyv gyanánt tisztelt.

Az ószövevségi Szentírásnak eme héber nyelvű költői részét Szent Jeromos kétízben is latinra fordította, mind a kétszer görög szövegből. A Vulgátába, azaz a máig is használatos latin nyelvű Bibliába az a fordítás került, amelyet Szent Jeromos 386—390 között készített Origenes Hexapljájának (hatoszlopos Bibliájának) ötödik, görögnyelvű oszlopa alapján. A görög szöveg, amely után dolgozott, éppoly fogyatékos volt, mint a többi (pl. Hetvenes) görög nyelvű fordítások, nem esoda, ha a belőle készült latin nyelvű fordításban is — amint XII. Pius „In cotidianis precibus” kezdetű, 1945. március 24-én kelt Motu propriojában megállapította — igen sok a homályosság és az érthetatlenség. Éppen ezért régen szükségessé vált már az új fordítás, amely lehetőleg ugyanazt fejezze ki latin nyelven, amit egykor a Szent-ílek sugallatával dolgozó szent szerzők héberül leírtak. A szövegkritika fejlődése, a keleti nyelvek ismerete, a különböző ós-régi kódexek feltalálása lehetővé tette egy tökéletesebb fordítás elkészítését.

Az új fordításnak hivatalos kritikai kiadása 1945-ben jelent meg Rómában „Liber Psalmorum cum canticis Breviarii Romani — Zsoltárok könyve a Római Breviárium canticumaival” címmel. A Szentatyja a már említett Motu proprioval megengedte, hogy mind a magán, mind a hivatalos zsolozsmázásban ezt az új fordítást használják az Egyházban.

Az új latin szöveg megjelenése maga is elégséges ok lett volna, de más motívumok is közrejátszottak abban, hogy új magyar zsoltszortárfordítás készüljön. 1952-ben ugyanis megjelent a Római Szertartáskönyv (Rituale Romanum) legújabb hivatalos kiadása. Minden szertartáskönyvnek ezután ehhez kell alkalmazkodnia. Az új Római Szertartáskönyv azokon a helyeken, ahol zsoltszortár-mondás van — ami elég gyakori — az eddigi szövegek helyett az új kritikai szövegeket hozza.

A magyar Püspöki Kar évekkal ezelőtt elhatározta, hogy kiadja a Magyar Szertartáskönyvet és a Praeatoratort, vagyis az előimádkozó-könyvet, és elkészítésükre Czapik Gyula egri érseket kérte fel. Ez most már sürgetővé tette az amúgyis halaszthatatlan új zsoltszortárfordítást. A fordítás munkájára a Püspöki Kar küldötte bizottság Sík Sándort kérte fel, aki két év alatt el is végezte a fordítást. A munkában Iványi János, Takács Ernő és Szórényi Andor voltak, mint biblikus szakértők, segítségére; a jegyzetek a római kiadás jegyzetei.

Meghatódva veszi kezébe a hívó ember az új magyar zsoltszortároskönyvet, századokon át annyi ősrünk mindennapos lelki táplálékát. Mert a zsoltszortár nemcsak papjaink és szerzeteseink napi imádsága és éneke volt, hanem ezzel panaszkodta el bűneit és szomorúságait, siratta a nemzet és a saját szomorú sorsát, kérte Isten

áldását és megbocsátását megannyi költőnk Balassitól Adyig, az egyszerű hívó a mélységekből ennek szavaival kiáltott Istenhez, ennek dallamaival vándorolt a keresztelőkúttól a temetőkapuig.

Különösen a református lelkiiséget alakította a zsoltár századokon át, hiszen a zsoltár-énekklés a református istentisztelet gerince. Az első teljes verses fordítás is a református Szenczi Molnár Albert műve, aki 1607-ben ajándékozta meg hittársait Psalmus Ungaricus (Magyar Zsoltár)-ával. Az azóta megjelent több mint száz kiadás nemcsak a református vallási életre, hanem a magyar költői- és beszéd-nyelvre, a református templomi éneklésre és a magyar verselés fejlődésére is igen nagy hatással volt.

Mivel a katolikus templomi hitéletben a magyar nyelven mondott zsoltároknak nem volt a reformátusokéhoz hasonló döntő szerepük, az első teljes katolikus zsoltárfordítás is sokáig váratott magára. 1883-ban jelent meg Kálmán Károly fordításában „Dávid Király Zsoltár Könyve”. Sajnos, ez a kezdet közel sem volt Szenczi Molnár Albertével egyenrangú. Bár — mondja — „nekünk nem kevésbé tetszik az új betűrímnél az ősz eszmerím, a lábak méreténél — a lélek mérhetetlensége”, fordításában mégis az előbbiekkal megöli az utóbbiakat: cifra rímű, keresett ritmúsú „modern” verselése, e Bajza-utánzatú maradi pipeskedés, éppen azt lúgozta ki e komor fenségsű és szépségsű versekből, ami lényegük. Idézzük egyik sikerültebb strófáját a 136-ik zsoltárból:

*Szomorú-füzek ágairól meredett mireánk,
De leajzva a lant, a mi bájszavú szent citeránk,
Mivel így fecsegett ki bilincsbe vetelt s oda vitt:
Nosza zengjetelek éneket itt a Sion dalaít!*

Ha e mellé, a sikerültnek mondható strófa mellé tesszük Sík Sándor első fordításának (Zsoltáros Könyv, 1923) megfelelő sorait, mindjárt láthatjuk, hogy az ő fordítása szinte úttörő lépésnek mondható a katolikus magyar zsoltárfordítások történetében. Az ő fordításában e sorok így hangzanak:

*Mert akik minket megigéztek,
Hallani vágytak énekünk,
És gyötrőink örömdalt követeltek:
„Sion dalaiból daloljatok nekünk!”*

Kilenc évig dolgozott a legjobb kommentárok segítségével Sík Sándor e fordításon. A hű fordításon kívül célkitűzése itt elsősorban költői: olyan művet akart adni magyar olvasói kezébe, amely elsősorban a szent könyv költőiségével ragadja magát. Ezért a különböző leheto értelmezések közül azt választja, amelyik esztétikai érték és lelki tartalom szempontjából legértékesebbnek látszik. Elérendő céljához megalkotta a megfelelő formát: az igen mérsékelt archaizáló, de a hétköznapinál jóval „föntebb”, az eredeti izét oly jól érzékelhető nyelvet, a zsoltárok gondolategységeinek megfelelő strófaszerkezetet, a kötetlen magyar jambuson alapuló verselést, a gondolatritmusokat kihangsúlyozó, de nem csilingelő rimelést. Mindezzel a magyar stílus- és

versfejlődés irodalomtörténeti jelentőségű állomásává tette Zsoltáros Könyvét.

Ha most e két fordítást összevetjük, mindenekelőtt szembetűnik, hogy e második fordításban elsősorban a világosságra és az egyszerűsége törekedett. Az új latin fordítást irányító pápai bizottság legfőbb célja az volt, hogy a régi, rongált, épp ezért sokszor zavaros és nehezen érthető latin szöveg helyett világos, könnyen érthető szöveget adjon. Ennek a szempontnak kellett irányítania a fordítót is, aki az előző fordítással szemben most egyúttal hivatalos szöveget is fogalmazott. Például e fokozottabb világosság bemutatására álljon itt a 4. zsoltár néhány sora (elől itt is, a későbbiekben is mindig a régi fordítás):

*Hallgass meg, hogyha hívlak, üdvömnék Istene!
Tágasságot teremts nekem a bajban,
Halld meg imámat, könnyörülj meg rajtam.*

*Hallgass meg, hogyha hívlak, igazságomnak Istene,
ki fölemeltél engemet a bajban,
hallgasd meg imám, könnyörülj meg rajtam.*

Abból, hogy a fordítónak hivatalos szöveget kellett adnia, következik, hogy nemcsak szóról-szóra, hanem sorról-sorra is kellett fordítania, sőt a szertartásokban szereplő zsoltárok esetében az énekelhetőséget is figyelembe kellett vennie.

Ez természetesen nehéz feladat. Ha ugyanis a fordító nincs a sorok mértékével kötve: a mellékmondatokat, ha így logikusabb vagy magyárosabb, a főmondatba olvasztja, a latinban egybenlévő, de a magyarban külön kívánczó mondatokat szétválasztja, sőt a ritmus lendülete vagy a rim kényszere is szülhet új sorokat. De hogy a remek első fordítás e szabadságának itt sem érezzük egy cseppet sem hiányát, álljon bizonyítékul az 1. zsoltár néhány sora:

*Nem így a gonoszok, — de mint a polyva:
A föld színéről szél tovasodorja.
Az ítéletkor meg nem állnak ők,
Nem állnak meg a gonoszok
Az igazaknak tanácsa előtt.*

*Nem így a gonoszok, nem így;
de mint a polyva, mely szétszóratik a szélben.
Azért a gonosz meg nem áll az ítélet előtt,
sem a bűnös az igazaknak gyűlésében.*

Viszont tagadhatatlan, hogy néhol a sokoldalú megkötöttségnek valami mégis áldozataul esik a költőiségből:

*Mert szájukban igaz szó nincsen,
Romlás kavarog szíveikben,
Tátongó sir a torkuk és álnok síma szájuk.
Mondj Uram ítéletet rájuk!*

*Mert szájukban becsületesség nincsen,
cselvetést főznek szíveikben,*

*Tátongó sír a torkuk
és nyelvükkel hizelgenek,
Fenyítsd meg őket, Isten. (5. zsoltár)*

A fordító az első fordítás költői alapelveiként a következőket rögzítette le: „Legyen vers, de ne legyen nagyon is vers: legyen benne dallam, de túl ne csengje a zsoltár lelkét, az értelmet. Legyen ritmusa, de ez a ritmus ne legyen önkényes, hanem szabadon simuljon a zsoltár gondolatritmusához. Legyenek rímei — mert a magyar enélkül a verset nem érzi versnek — de ne csilingeljenek. Legyenek strófái; de ne európai dalstrófák, hanem az eredeti szöveg sokszor bonyolult, néha mesterkelt, de a legfőbbzör nagyon művészi és majdnem mindig megállapítható strófái.”

Ezeket az alapelveket az első fordításban is maradéktalanul végrehajtotta, a második fordításban pedig a szent szöveggel szemben való végtelen alázatossággal, csak a szent mondanivalót néző mélységes aszkézissel elhárított magától szinte minden kissé is magáért való, még oly szerény csillogást is. Ha egy kiesít úgy kívánja az értelem, könnyedén áldozatul esik a ritmus és a rím is. A 6. zsoltár egy strófája az első fordításban így hangzik:

*Könyörülj rajtam, mivel hervadok,
Gyógyíts Uram, mert csontjaim reszketnek félelemben,
És az én lelkem igen háborog.
Meddig Uram, még meddig sujtasz engem?!*

Álljon itt e strófa a második átdolgozás dísztelen fenségében:

*Könyörülj, Uram, rajtam, mivel hogy lankadok,
gyógyíts, Uram, mert csontjaim remegnek,
És az én lelkem igen háborog.
de Te, — még meddig, ó Uram...?*

Pedig, hogy most is tudna rímekkel, ritmusokkal csillogni, szinte jobban, mint valaha, mutatja az 52. zsoltár. És hogy milyen költőivé tudja tenni a legszokványosabb sablont is!

*Mi vagyunk, akik az Urat dicsérik,
mostantól fogva mindörökre végig. (113. zsoltár.)*

Ambár mi sincs távolabb a fordítótól, mint a külsőséges archaizálás, csak a tartalmat tekintő alázatos egyszerűségével egészen közel jut a régi magyar zsoltárköltészet komor templomi fenségéhez; mert minden modernsége ellenére is ezzel van a legszorosabb vérségi kapcsolatban. Különösen érződik ez ha „nagy” zsoltárokat (50., 55.) fordít. Mint igazi költő, ezek fordítása közben van csak igazán elemében!

„Evezredeken át a lelkek milliói merítettek a zsoltárokból, a lelkeség költészetének ebből a legmélyebb kútfejéből” — írja az első fordítás előszavában, Sík Sándornak nem lehet eléggé hálás a magyar katolicizmus, hogy lehetővé tette, hogy arany vödörrel

mérjen e mély kútfből a latinul nem tudó, de a zsoldárok italára oly szomjas magyar katolikus hívősereg.

De az olvasó nemcsak a költőnek hálás, hanem a tudós professzoroknak is, különösen pedig Szörényi Andornak, aki nagyszerű bevezetésével megadja az alapokat a zsoldárok megértésére és átérzésére. *Pénzes Balduin*)

KÉSŐI PAPI HIVATÁSOK. Néhány héttel ezelőtt az egyik osztrák katolikus hetilapban érdekes közleményt olvashattunk. *A hatvannégy éves Stefan Bergmann, aki régebben az egyik kis városka tisztiorvosa volt, első miséjére hívta mindazokat, akik valaha páciensei voltak. Ez az ember, harmincötévi orvosi gyakorlat után otthagyta rendelőjét, és az alsóausztriai rosenburgi szeminárium kapuján zörgetett, és felvételt kért. Ezt a szemináriumot tudvalévően Innitzer bécsi bíborosérsek a késői hivatásúak számára alapította. Itt készült Bergmann négy esztendőn át, s most már valahol Ausztriában, egy kis templom és plébánia szobájában rendezte be fogadóját a lelki betegek számára. Az ilyen eset ma már nem is olyan ritka, de nem is újszerű. Olyanok, akik az élet delén, vagy azon túl kapják a hivatás kegyelmét, gyakoriak. Mégse lesz talán felesleges, ha e hír kapcsán megvizsgáljuk Egyházunk álláspontját a késői hivatásokkal kapcsolatban, és ismeretlünk az utóbbi esztendők legérdekesebb „veterán ujmisései” — ahogy egy püspök nevezte — pálfordulásait.*

Az Egyházi Törvénykönyv több kánonjával könnyen aláírmaszthatjuk Egyházunk gyakorlatát, amely három feltételt szab a papságra jelentkezők elé. Legyen bennük először is tiszta, érdeknélküli hivatás. Ne világi szempontok, hanem a lelkek gondozásának vágya vezesse őket a szeminárium felé. Persze, ennek elbírálásánál főpásztor is, előljárók is tévedhetnek, és a jelentkező ezt szinlelheti is. A „szívek és vesék vizsgálója” egyedül a mindentudó Isten. Szükséges az/án, hogy a jelentkező birtokosa legyen a papi életben nélkülözhetetlen lelki, testi és szellemi adottságoknak, és végül, hogy valamelyik főpásztor felvegye szemináriumába.

A személyi képességek, adottságok megítélésénél nincsenek túlszigorú korlátok. Nem vehető fel a papnevelőbe az, akinél nincs remény, hogy a szükséges teológiai ismereteket el tudja sajátítani, vagy akiben olyan szervezeti hiba van, ami akadályozhatná lelkipásztori munkájában. Így pl. nem szoktak felvenni sántákat, nagyothallókat, igen gyengén látókat stb. Viszont felmentések itt is lehetségesek.

Törvénykönyvünk egy dologban azonban semmiféle intézkedést se tartalmaz. Ez pedig annak a felső korhatárnak megállapítása, amelyen túl senkit sem lehet pappá szentelni. De ez természetesen is. Hiszen a papi hivatás Istentől van. Neki pedig vajjon ki szabhatná meg, hogy kinek-kinek mikor adja. Az élet számtalan példát mutat. Van, aki kisgyerek korában kapja, más a serdülés éveiben, megint más az emberélet útjának felén vagy azon túl. Hány szent papja van Egyházunknak, aki már deres fejét hajította Krisztus igájába, nem is mindig dicséretes ifjúkor után. Hiszen

maga a Mester is érett férfiakat vett maga mellé és vajjon szégyenkezhettek e Egyházunk Szent Agoston miatt, vagy megbánta-e, hogy Newmann-t, az anglikán lelkészt katolikus pappá szentelte?

„A Lélek ott fúj, ahol akar” (Jn. 3, 8.) és minden bizonnyal akkor, amikor akar. Az egyháztörténelem minden századában így volt és így lesz. Azért Egyházunk gyakorlatában töretlenül él az ősi hagyomány: felveszi papnövendékei közé azokat is, akik deres vagy kopasz fejjel kéri felvételüket valamelyik papnevelőbe.

Ha a késői hivatások emberileg kiküszabhatók okait vizsgáljuk, azt kell látnunk, hogy nem lehet ezeket egy közös nevezőre vonni. Az ok minden esetben más és más. Lehet, hogy a kései hivatásúak között vannak, akik csalódtak, és csalódottságuk keresztjének egy ága mutatja útjuk irányát Krisztus oltára felé. Lelki megrázkódtatás szerepelhet elhatározásukban. Oldaluk mellett hirtelen halál, tragikus szerencsétlenség, feleség, gyermek elveszése. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy minden esetben így van. Hiszen igen soknak felnőtt gyermekei állnak az újmisési oltár körül, sőt alig egy-két évvel ezelőtt olyan eset is volt, amelyben a luteránus lelkészből lett katolikus pap első szentmiséjében saját feleségét áldoztatta meg. (Természetesen pápai engedéllyel, ami igen ritka.) Mi indíthatta el az ilyenfajta hivatást? Nem tudjuk. Az bizonyos, hogy a Szőlősgazda érti a módját, hogyan építse bele terveibe a külső eseményeket, és van lehelősege, hogy ezeken keresztül szólítsa munkára a hat, kilenc, sőt tizenegy órakor is veszteglőket.

Nemzedékünk e munkábaszólítása sokféle módjának lehet boldog szemlélője. Isten a világháborúk borzalmait is felhasználta, és ezek útján adta tudtára választottainak akaratát. Katonák, közlegények, tisztek, akik közvetlen tapasztalták a háborúk szörnyűségeit, és látták, mivé aljasodik az emberiséget, tisztességet megcsúfoló ember, a háború után hátat fordítottak a világnak, és kolostorokba, szemináriumokba léptek.

Az Egyház szélesre tárta előttük szemináriumainak kapuit. Magában az Egyesült Államokban közel ötezer frontharcos készül a papi pályára, akik között az ameriakon kívül sok külföldi is van, különféle nemzetekből. Külön szemináriumokat létesítettek ezek számára.

Don Enrique Bernal, százados, aki az első kísérleti atombombát repülőgépről ledobta, szemináriumba lépett. Bajtársa, Robert Lewis, aki Hirosimára dobta az atombombát, trappista szerzetes lett. Lewisre az atombomba óriási pusztítása oly mély hatást gyakorolt, hogy addig nem talált nyugtot lelkében, amíg zárdába nem lépett. Érdekes, szinte drámai az a jelen és is, amely szerint Farrel Tamás repülőtiszt, aki Ausztria és Magyarország határán zuhant le repülőgépeivel, nem sokára bemu'atja első miséjét. Mint-ha Loyolai Ignác esete ismétlődne meg. Repülőgépét lelövik, nevét a halottak anyakönyvébe jegyzik, de a súlyos zúzódásokkal sebesült katonatiszt fogsága alatt teológiai könyveket olvas, „megtér”, és gyógyulása után szemináriumba lép.

Hogy melyik foglalkozási ágból léptek legtöbbén papnevelőkbe, arról biztos statisztikánk nincs. Valószínűleg — legalább is egyelőre — a katonák vezetnek. Az ausztriai Rosenburbán a jelenlegi 50 növendék közül csupán négy nem katonaeMBER. Tudomásunk szerint az egész világon kb. 20 ilyenirányú papnevelő mű-

ködik, majdnem 8 ezer növendékkel. Ezek között aztán rikkancs-
tól kezdve volt buddhista papig mindenfajta embert találunk.

A római „Béda szemináriumban” „nevelkedik” a 71 éves Reginald Schomber, aki ezredes és katonai író volt. Itt a legtöbb: volt katonatiszt, orvos, tanár, banktisztviselő, volt színész, jogász, kereskedő és zenész. Ezek között él egy hetvenéves tanító is, akinek 14 gyermeke van, és annyi unokája, hogy — amint panaszolja — maga sem igen ismeri őket. A Béda szemináriumban a tavalyelőtt végzett növendékek élén a 75. éves G. Bakkert holland biztosítóintézeti igazgató állt, nyolc gyermek apja, aki ötven közeli rokona jelenlétében mutatta be első miséjét a római Szent András templomban. Innét Afrikába ment, ahol egy lepratelepen működik, és abban a templomban misézik, amelyet ő építtetett elhunyt felesége emlékére. Vele együtt szenteltek még néhány híresebb személyt: Cave Ferencet, aki tényleges ezredes volt, és ismert Afrika-kutató, Harbixwe Owen Jánost, az oxfordi egyetem történelemtanárát, Stacey Arnold volt protestáns lelkészt és Pettis Ashleyt, az ismert zongoraművészt.

Nem ritka eset, amikor másvallású lelkészek kopogtatnak katolikus szeminárium ajtaján. Evangélikusok, reformátusok, anglikánok, sőt előfordul még buddhista pap is. Nemrégien szenteltek pappá két anglikán missionáriust, akik a Fehér Atyák rendjébe léptek, egyik 55, másik 45 éves korában. A torinói szeminárium rektora valamikor buddhista pap volt. Ide jelentkezett három évvel ezelőtt szintén egy buddhista pap, aki egy 600 esztendőös Buddha szobrot vitt ajándékba az intézetnek.

A diplomácia szolgálatából is gyakran lépnek, sokszor nevezetes személyek, Isten szolgálatába. 1953-ban szentelték fel a montreali székesegyházban Kanada volt franciaországi nagykövétét. Az a hír pedig, amely szerint a 86 éves Daniel Careria Mansilla, Argentína volt szentszéki nagykövete állt a püspök elé, és szentelését kérte, valósággal mosolytkeltő volt.

Még néhány érdekesebb eset. Rómában egy 69 éves kereskedő, öt fia és 16 unokája, Párisban pedig az 55 éves Don Aubin Meunier három gyermeke és hét unokája jelenlétében térdel a szentelő püspök előtt. Koppenhágában egy volt újságíró kezeit kení meg szent krizmával a püspök, Brit Nyugat-Indiában pedig egy 79 esztendőös orvos végzi szentelési lelkigyakorlatát. Két évvel ezelőtt kapta meg a papi rendet egy 55 éves mérnök Buenos Airesben, és egy rikkancs: az ötgyermekes Patrick Norton Rómában. A lavali cisztercita apátság templomában is érdekes szentelés folyt le: öt fia és ezek nagyszámú családja jelenlétében szentelték fel Pierre Manoché-t, aki miután özvegyiségre jutott, szerzetbe lépett. Nős korában 40 évig katolikus tanító volt. Legutóbb értesültünk arról, hogy Margueritte francia tábornokot, aki 1944-ben Párist felszabadította, most hetvenhárom éves korában katolikus pappá szentelték.

Milyen megható lehet egy-egy ilyen papszentelés. A szentelendők mögött sokszor egy agyonzaklatott élet keresztje, amelynek súlya alatt, tán hátuk is meghajolt már. Előttük pedig: Ki tudja. Talán néhány esztendő, és az örök élet. De nekik is szól, nekik leginkább, a Szőlősgazda ígérete: „S mindaz, aki elhagyja éret-

tem otthonát, testvéreit... gyermekeit vagy földjét, százannyit kap és örökségül kapja az örök életet.” (Máté 19, 29.)

Ésők, akik a tizenegyedik órában tették ezt, szintén megkapják a megígért dénárt. (Bölcsvölgyi Zoltán)

MI VAN KONNERSREUTHBAN? Hosszú idő óta nem lehetett semmit sem hallani Neumann Terézről, a konnersreuthi stigmatizáltról. Az elmúlt években rengeteg kősa hír szálldogált róla, mint például, hogy Hitler repülőgépen elvitette, Teréz pedig repülés közben egyszerűen eltűnt a gépről. Mások szerint már régen meghalt; arról is szólt a fáma, hogy minden rendkívüli jelenség megszűnt volna körülötte. Viszont tulzó, hamis hírek legendaképződése is elindult útjára; magában Konnersreuthban meséltek Teréz levitációiról: hogyan emelkedett imádkozás közben levegőbe; azt is állították róla, hogy sohasem alszik; sokan állították a bilokációt is: a mindig otthon tartózkodó Terézt állítólag egy afrikai missziós templomban látták. Az utóbbi jelenség nem eléggé bizonyított, az előbbiekből egy szó sem igaz. A hamis híreknek egyik oka, hogy a náci időkben nem írhattak a konnersreuthi eseményekről, bár igaz, hogy Hitler személyes parancsára nem bántották Terézt, amiben kétség nélkül nagy része volt a „Führer” erősen babonára hajlamos természetének. Különösen 1941 óta minden egészen csendes volt Konnersreuthban, Terézt senki sem látogatta. A második világháború végén az amerikaiak Konnersreuthot is lőtték, robbanó és foszforos gránátjaik 1945 április 20-án a falu jó részét lángba borították, Teréz azonban családjával együtt sértetlen maradt. Az ezt követő években Konnersreuth körül csakhamar újabb irodalom sarjadt.* Erdemes röviden összefoglalni, amit Neumann Teréz esetéről újabban tudni lehet.

Jelenleg Neumann Teréz 57 esztendő; közepetermetű, szinte daliás nő, arcszíne virágzó; tiszta, nyugodt tekintetű, szürkés-kék szeme van, igazi egészséges, okos, temperamentumos parasztnő. Hosszú idő óta csak kisebb, de folytonos betegségek látogatják meg, egyébként állandóan fenn van, szülei háztartásában és kertjében dolgozgat, nagyon szereti a virágokat. El még Naber, a falu plébánosa, Teréz lelkiatyja, bár nagyon koros ember már. Sajnos, feljegyzéseinek jó része a falu ostromának áldozata lett. Teréz egykori betegségei már régen elmúltak és nem tértek vissza többé. Röviden összefoglalva: Teréz húsz éves korában, 1918 márciusában lett először beteg. A faluban egy ház égett, Teréz széken állott és úgy nyugtatta felfelé a szűlyos vödör vizet, melyet láncban adtak tovább a falu lakói. Dereka táján egyszerre fájdalomt érzett, a vödör kiesett kezéből, de még nagy nehezen haza tudott menni. Sokat szenvedett, de tovább dolgozott, míg újabb balesetek érték. Áprilisban háttal zuhant le a pincelépcsőről, hat hétig kórházban volt és mint nem gyógyultat bocsájtották el. Újra erőltette a munkát. Még két baleset, zuhanás érte, úgy hogy 1918 október végétől kezdve állandóan az ágyat őrizte. Új baj is csatlakozott

* H. Grüter, Le mystère de Theresia de Konnersreuth, Locarno 1947. — H. Fahsel, Konnersreuth. Tatsachen und Gedanken, Basel 1949. — E. von Aretin, Theresia Neumann, München 1952. — H. C. Graef, Der Fall Therese Neumann, Einsiedeln 1953. — J. Lhermitte, Echte und falsche Mystik, Luzern 1953. — L. Rinser, Die Wahrheit über Konnersreuth, Frankfurt 1954.

az eddigiekhez, Teréz megvakult. Ez 1918-ban történt. Négy évig vak volt és magatehetetlenül feküdt az ágyban. Ekkor történt első váratlan gyógyulása: 1923 április 29-e volt az a nap, amelyen Rómában Lisieuxi Kis Terézt boldoggá avatták. Teréz váratlanul visszanyerte látási képességét; ettől a naptól kezdve látott, de továbbra is megmaradt gerincsérülése, sőt újabb baj is járult hozzá: bal lába oly gyorsan összehúzódott, hogy a jobb felső comb alá került és semmi módon természetes állapotába visszamozdítható nem volt. A láb végére is üszkösödni kezdett és 1925 áprilisában a láb amputációját javasolta az orvos. Lisieuxi Kis Teréz szenttéavatásának hónapjában történt a váratlan és megmagyarázhatatlan hirtelen gyógyulás. 1925 május 17-én Teréz a fájdalomtól felkiáltott, csakhamar ott voltak ágya mellett szülei, Naber plébános és a betegápoló nővér. Teréz merően nézett felfelé, semmiféle kérdésre nem reagált, mintha valakivel beszélt volna. Egyszerre magához tért és kijelentette, hogy most már felkelhet. A szülők sírtak, a nővér kételkedve nézett maga elé, mindnyájan lehetetlennek tartották, amit Teréz mondott. Határozott követelésére mégis elhozták ruháit, Teréz fölöltöztött, járt; minden eddigi betegségének, mely hét éven át gyötörte, nyoma sem volt.

Milyen rendkívüli jelenségek állapíthatók meg azóta is? Tény az, hogy 1926 óta *semmiféle táplálékot nem vesz magához*. Huszonkilenc év óta egyetlen „tápláléka” az a kis szentostya, melyet a napi áldozásban magához vesz. Semmiféle más táplálékot nem fogyaszt, 1927 óta még egy korty vizet sem iszik. A szentek életében értesülünk hasonló jelenségről; Szent Lidvina például húsz évig élt így; ám egészen más, ha ilyen legenda a jelenkor fényében játszódik le. A hihetetlen jelenségnek semmiféle következménye nincs: Teréz friss és eleven, nyálkahártyái nedvdúsak, bőre kellően feszült. 1927-ben az illetékes főpásztor, a regensburgi püspök elrendelte e jelenség megvizsgálását. Dr. Seidl vezetése mellett két hétig négy betegápoló nővér állandóan figyelte; éjjel-nappal mindig ketten voltak mellette. A felvett jegyzőkönyvek alapján az egész megfigyelés pontos és kimerítő leírását megtalálhatjuk *Fritz Gerlich* könyvében. A vizsgálat megállapította, hogy a két pénteken történő súlyos vérvesztés ellenére Teréz súlya semmit sem változott, bár sem éltelt, sem italt nem vett magához. Azóta éppen ez a jelenség súlyos támadások forrásává lett, sokszor vetették Neumann Teréz szemére: „Miért nem engedi magát újból megvizsgálni?” A multra vonatkozólag erre a feleletet többek között *Rensel* könyvében találjuk meg. 1932-ben a bajor püspöki kar valóban követelte, hogy Terézt újabb vizsgálatnak vessék alá, mégpedig klinikán. Teréznek nem volt mitől félnie és hajlandó volt az újabb vizsgálatra; szülei, bár elleneztek, végre szintén belenyugodtak. Hogy ez a vizsgálat nem történt meg, annak egészen egyszerű volt az oka; mielőtt a vizsgálatot megkezdtek volna, kiderült, hogy a kéthetes vizsgálat költségeit senki sem fedezi. Teréz édesapja, a tíz gyermekes falusi szabó valóban nem volt képes a költségek előteremtésére. A vizsgálat így abban az évben elmaradt. Mikor 1937-ben újra felvetődött a klinikai vizsgálat kérdése, érthető hogy ebbe Teréz szülei semmiképpen sem mentek bele. Azóta már történetileg teljes biztos számadataink vannak, hogy kb. másfél millió „árja” származású embert tettek el

bizonyos klinikákon láb alól. Am mi van azóta? Miért nem történik meg az újabb és klinikán megejtett vizsgálat? H. C. Graef nem is habozik kimondani, hogy Teréz ezzel súlyosan megsértette az Egyháznak tartozó engedelmességet és ezzel bebizonyítottának látja, hogy Teréz egész egyénisége etikai és vallási szempontból gyanússá vált. *Rensel* szerint ez azonban nem áll. A böles müncheni érsek, *Faulhaber* bíboros kijelentette: „Lasst mir das gute Kind in Ruhe”; a Szentatya pedig utasította a regensburgi ordinariátust, hogy a parancsot változtassa át udvarias kérdéssé.

Nagyon figyelemre méltó a konnersreuthi rendkívüli jelenségek közül a *kardiognózia*, vagyis az a tény, hogy Teréz igen sokszor teljesen ismeretlen látogatók belső, lelki életét ismeri. Naber plébános nagyon sok ilyen esetet jegyzett fel, bár sokkal többet csak az illetők maguk tudnának elmondani. Ezek közül *Schrembs*, az amerikai Cleveland püspöke így írja le élményét: Teréz pontosan elmondotta neki egyházmegyéjének nagyon bonyolult viszonyait és négyszemközt a püspök legbensőbb lelkiállapotát is; oly módon, hogy mint maga írja: mélyen megrendült. A *viziók* különösen minden pénteken változatlanul folytatódnak; Teréz szemléli az Úr Krisztus életét, főleg kínszenvedését és halálát; *Gerlich* ezeket a plébános, egyházi és világi személyek közlése és saját számos megfigyelése alapján már mind leírta. Az elmúlt időkben, akárcsak a jelenben, sokszor történnek *jövendölések* is. Így magának Gerlichnek megmondotta leendő sorsát, melyet a *Münchener Neueste Nachrichten* szerkesztője elkerülhetett volna. Akárhányan el is kerültek a Harmadik Birodalomban sorsukat, akik Terézre hallgattak.

Hasonlóképpen igaz Teréz mindennapi áldozásánál a Fritz Gerlichtől már 1927-ben megfigyelt jelenség: a *szentostya* a szentáldozás pillanatában egyszerre Teréz nyelvén van, anélkül, hogy a pap odanyujthatta volna. A modern egyházi szónok, a berlini *Fahsel* könyvében leírja ezt a jelenséget; midőn ő maga áldoztatta Terézt, anélkül, hogy kezét kinyújtotta volna Teréz szája felé, a szentostya ott volt már Teréz nyelvén. A jelenséget megfigyelte és leírja *Kaspar* prágai érsek, valamint a katolikus misztikától teljesen távolálló *Yogananda* hindu tudós és nagyon sokan mások.

Változatlanul folytatódik minden pénteken Neumann Teréz *stigmatizációja*. Teréz kezén állandóan látni lehet sajátságos sebhelyeket, mindkét kézfejen kb. centiméter nagyságú négyszögletes, varral borított sebhely, tenyerein pedig pontosan ezzel a sebhellyel szemben valamivel kisebb és kerek sebhely látható. Lábán hasonló a helyzet, mellkasának baloldalán pedig hosszabb mély sebhely található, olyan, mintha nagy késtől származnék. Először 1926 tavaszán kezdődött a stigmatizáció; Teréz az ágyban feküdt betegen és amint maga mondja, semmi különösre nem gondolt. A teljesen váratlan esemény akkor történt vele: megpillantotta a haláltusáját szenvedő Krisztust az Olajfák hegyén, mintha valóban most lejárászódó eseményt látna. Látomása közben mellének bal oldalán heves fájdalmat érzett; egyidejűleg órákon át folyt a sebből a vér. Teréz nagyon megijedt és csak egyik hűgának merte elmondani az eseményt, hogy az tiszta ruhát adjon neki; nem is sejtette, hogy mi történt vele. A következő pénteken a kéz stigmái jelentkeztek, majd 1926 nagypénteken hozzájárultak a

láb stigmái is. Ugyanennek az évnek novemberében elkezdődött fejének vérzése is; nyolc sebhelyből patakként azóta a vér. Ezeknek a sebeknek azonban a jelenség megszűnése után semmiféle nyomuk nem marad. A fejevérzés tünete tehát a kéz, láb és mellkas stigmáival szemben, az érintetlenül megmaradó bőrön át történő vérzés, az orvostudományban *haemothydrosis* néven ismert jelenség. Teréz orvosa, dr. Ceidl és szülei 1926-ban többször próbálták gyógyítani a sebeket, a kezelés azonban csak rontott a helyzeten; azóta soha sem kezelik a sebeket, mert minden stigmatizációnál ez a helyzet: a sebek másnapra tiszta varral vannak borítva, minden kezelés nélkül. Azóta sokezer szemtanú látta a jelenségeket pönteken, különösen minden esztendő Nagypéntekén.

Nehéz mindehhez hozzászólni. Az Egyház döntése még nem történt meg, lehetséges, hogy egyáltalán nem történik meg; mindenesetre aligha Neumann Teréz életében. Voltak, akik Terézt hisztérikáknak tartották, legújabbban 1953-ban *Lhermitte* jelentette ki, hogy Neumann Teréz esetében a *hysteria maior* esete forog fenn. Az *Etudes Carmelitaines* kiváló munkatársa azonban csupán három szakértő véleményére támaszkodik ez ítéletének kimondásánál anélkül, hogy újabb bizonyítási anyagot hozna fel. A tény ez: a már említett dr. Seidl, Teréz háziorvosa állította fel először a hisztéria diagnózisát, de kilenc év múlva, Teréz tüzetes és huzamos vizsgálata után visszavonta. A milánói katolikus egyetem kiváló pszichológusa dr. Gemelli ugyanezt a véleményt mondta ki; hasonlóképpen Witry professzor, metzi idegorvos, nyomát sem találja hisztériának.

Mint tudjuk, a stigmatizáció magábanvéve nem jele az élet-szentségnek. Még akkor is, ha „valódinak” mondható, csak viszonylag nem fontos kísérő jelensége a misztikus lelkiéletnek; hiánya viszont semmiképp sem tanúsítja, hogy misztikus lelkiélet nincs valakiben. *Más tünetekre kell figyelni:* az illető egyén jellemére és működésének gyümölcseire. Ami ezt illeti, Neumann Teréz *jelleme* nem zárja ki, hogy e rendkívüli jelenségek természetfölötti, azaz isteni eredetűek lehetnek. Terézben semmiféle tettetés, színlelés nincsen; egyenes, igazságot szerető nő, erős egyéniség; korántsem asztihéniás, gyengélkedő, ideges, mint ahogy sokan képelnék. Temperamentumos, heves természetű. Természete szerint fürelmetlen; hétéves betegségének elején ingerlékeny is volt, lassan győzte le magában e természetadta gyengeségeit. Semmi jele életében a szokásostól eltérő túlzásba vitt jámborságnak. Tökéletes viszont benne a teljes ráhagyatkozás Isten akaratára. *Naber* plébános tanúsítja, hogy Teréz súlyos betegségében a kérdésre, vajon szeretne-e meggyógyulni, kijelentette: „Nekem minden jó, élek-e, meghalok-e, egészséges vagy beteg vagyok, úgy, ahogy a jó Isten akarja, ő tudja a legjobban.” Nagyon jelentős továbbá Teréz helyettesítő szenvedése, a *substitutio*, 1922-ben, mikor már negyedik éve volt beteg, kezdte el ezt a gyakorlatot. Meghallotta, hogy egy falubeli fiatalember pap akar lenni, de a teológiára nem iratkozhatott be, mert hirtelen súlyos gégebaj támadta meg. Teréz ekkor kijelentette: én úgysem vagyok már semmire való, ezt a betegséget is el tudnám viselni a többi betegség mellett és a fiatalembert ezzel esetleg megmenthetném; és tüstént imádkozni kezdett, hogy Isten a fiatalember betegségét reáarakja; ez való-

ban megtörtént: a fiatalember pillanat alatt meggyógyult, Teréznek pedig attól kezdve toroktályogja és nyelőizombénulása volt. Azóta a mai napig nagyon sokszor vette magára mások betegségét, hogy meggyógyuljanak, vagy hogy eleget tegyen bűneikért. A konnersreuthi *jelenségek körül történő sok megterés* is lehetségesnek mutatja azoknak Istentől eredő mivoltát. A sok közül egy újabb eset: Teréz egyszer figyelmeztette édesapját, figyelje az ablakon át munkája közben, nem lát-e egy fiatal embert, mellette nagy kutyával a ház előtt, ha megpillantja, azonnal hívja be. Az apa csakugyan meglátta a fiatalembert, lement hozzá az utcára és az megdöbbenve hallotta a felszólítást. Mint utólag kiderült, édesanyja kérésére ment el Konnersreuthba, úgy vélte azonban, hogy elég, ha elmondhatja anyjának, hogy ott volt, anélkül, hogy Terézhez fölment volna. Végre némi vonakodás után mégis felment Terézhez, aki mindenkit kiparancsolt a szobából. A fiatalember háromnegyed óra múlva sírva távozott, a templomba ment, papot kért és meggyónt.

*

Ennyit arról, amit Komersreuthról és Teréjjéről az újabb irodalom alapján tudunk. E sorok írója kötelességszerűen kijelenti, hogy VIII. Orbán rendelkezése és az Egyházi Törvénykönyv 1277. kánonjának értelmében aláveti magát az Egyház ítéletének és így mindannak elbeszélésében, amikben az Egyház tekintélye nem nyilatkozott, szavainak csupán emberi hitelt tulajdonítani. — d — l —

DEFOE DANIEL ÉS II. RAKÓCZI FERENC. Kevesen tudják nálunk, hogy ifjúkorunk halhatatlan olvasmányának, a *Robinson Crusoe*-nak szerzője a magyarság sorskérdései iránt is érdeklődött. Pedig úgy van. A dolog megértésére tudnunk kell, hogy Defoe *Dániel* (1661—1731) korának legmozgókéonyabb és legvállalkozóbb szellemei közé tartozott. Az égvilágon mindennel próbálkozott. Korán beleártotta magát a politikába is: egész fiatalon belekeveredett II. Károly király természetes fiának, Monmouth hercegnek Jakab-ellenes felkelésébe és csak ügyvel bajjal sikerült a bőrét megmentenie. (1685)

Pedig korántsem ez volt az első próbálkozása. Még egészen fiatalon belekegyedett abba a szenvedélyes vitába, mely az angol közvéleményt a Thököly-féle felkelés megítélésében pártok szerint két ellenséges táborra osztotta. Míg ugyanis a whigek a valódi és politikai szabadság önzellen bajnokát látták és ünnepelték Thökölyben s ezért minden lépését, még törökbarát politikáját is feltétlen helyesléssel kísérték, addig a toryk, mint a törvény és rend elszánt védelmezői, élesen elítélték az ifjú vezér török szövetségét és politikai ellenfeleiket ellenkező felfogásuk miatt Tekeletesnek, Thökölystáknak csúfolták. A vita meglehetősen széles mederben folyt és számottevő publicisztikai irodalmat váltott ki.

Az ifjú Defoe, mivel mint nonkonfirmista, illetve disszidens a hivatalos anglikán egyházon kívül állott, voltaképpen egyik politikai párthoz sem tartozott. A felkelés lényegének megítélésében mégis inkább a whigekhez húzott, tehát Tekeletes volt, a törökbarátság tekintetében inkább a toryk álláspontját osztotta. Mikor Thököly hatalmas szövetségese, Kara Musztafa nagyvezér

1683-ban roppant seregével Bécs ostromára indult, nyiltan is pálcát tört whig barátainak leplezetlen török rokonszenve fölött. Olyasfélét írt vagy talán inkább mondott, — röpirata, sajnós, nem maradt reánk — hogy szívesebben látná, ha a pápista osztrák ház Magyarországon tönkre lenné a protestánsokat, mintsem hogy a hitetlen ottomán hatalom Németország elárasztása esetén a protestánsokat is, meg a pápistákat is elpusztítsa. Érthető, hogy szabadelvű barátai nagyon zokon vették nyílt szókimondását; ő azonban továbbra is kitartott felfogása mellett.

Miután a politikával csődöt vallott, a vállalkozó szellemű fiatalember gyakorlati pályára tért át. Egymás után volt utazó, katona, feltaláló, iparos, kereskedő és végül gyáros. De vállalkozásaihoz nem volt szerencséje; mindegyikbe belebukott. Ezért megint fordított egyet a köpenyen és ismét eredeti szenvedélyéhez, a politikai pamfletíráshoz tért vissza. Kitűnő tollával és bátor szókimondásával hamarosan hirre és tekintélyre jutott. Ugyanakkor azonban kíméletlen szatirájával és szabadszajúságával tömredek ellenséget is szerzett magának. A hatalom birtokosai kezdték kényelmellennek érezni a minden lében kanál kritikust és hogy szabaduljanak tőle, időről-időre lakat alá tették. Például 1703-ban pénzbírságra, pellengérre és hosszabb ideig tartó börtönbüntetésre ítélték.

Defoe azonban a börtönben is vérbeli ujságíró maradt és onnét is állandó figyelemmel kísérte a világ dolgainak folyását. Így szerzett tudomást II. Rákóczi Ferenc magyarországi felkelésének kitérőéről is. Az esemény megragadta figyelmét és gondolkodásra késztette. A magyarországi politikai események, mint láttuk, már korábban is érdekelték. Az új felkelő vezér személye és vállalkozása még jobban megnyerte tetszését, mint annakidején a kereszténység közös ellenségével paktáló Thökölyé. Hiszen közudomású volt, hogy Rákóczi minden melléklekintet és hatalmi érdek nélkül, tisztán és kizárólag nemzete szabadságának kivívásáért fogott fegyvert. Defoét módfelett érdekelte a dolog. Mikor tehát egyik jóakarója, Harley Róbert 1704. május 18-án miniszteri kinevezést nyert, nem tudott tovább ellenállni a csábításnak; néhány nappal rá tollat ragadott és egy terjedelmes emlékiratban vázolta jóakarója elé a világpolitikai helyzetet. Az emlékiratnak benünket különösen a negyedik fejezete érdekel; már a címe is lenyűgöző: „Néhány gondolat Magyarország és Lengyelország ügyeiről. (Some considerations with relation to the affaires of Hungaria and Poland.)”

Defoe emlékiratának reánk vonatkozó részében abból a tételből indul ki, hogy Anna királynénak külön követet kellene küldenie Bécsbe, illetve utasítania kellene ott székelő követét, hogy igyekezzék minden-módon rábírtani a császárt a magyarság jogos követeléseinek kielégítésére. Amennyiben a császár nem hajolna a jótanácsra, magának a királynénak kellene kezébe vennie az ügy elintézését. Ennek legegyszerűbb módja az volna, ha a parlament egy millió font sterling hitelt nyújtana a magyar nemzetnek a császárságtól teljesen független magyar államiság épületének megépítésére s Rákóczinak Magyarország és Erdély királyává választására, illetve a királyság birtokában való megtartására. Ebben az esetben természetesen Rákóczihoz is külön követet kellene

küldeni, akinek legfőbb feladata a vallási és politikai szabadság megőrzésének ellenőrzése lenne.

De bármennyire szemfüles újságíró is volt Defoe, a börtönből még sem tudta kielégítő módon nyomon kísérni az események folyását. Így érthető, hogy Harley miniszterhez intézett memorandumában is jórészt olyan dolgokat sürget, melyek akkor már a megvalósulás stádiumában voltak, illetve keresztülvihetetleneknek bizonyultak. Merl azt meg kell adnunk, hogy az angol kormány a felkelés kezdetétől fogva különös gondot fordított a magyarság jogos igényeinek kielégítésére. Anna királyné már 1703 végén utasította bécsi ügyvivőjét, értesse meg a császárral, hogy ha nem tud egyszerre három harctéren küzdeni, akkor mindenképp előtt a magyarsággal igyekezzék megbékélni és a megbékélés céljából készségesen felajánlotta közbenjárását, sőt kész volt kezességet is vállalni. Hasonlóan a második gyöngyösi békeértekezletet (1704 aug.—szept.) megelőzően nyomatékosan felhívta Lipót császár figyelmét, hogy neki mint főszövetségesnek jogában áll komolyan kívánni a fegyverben álló magyarság kibékülését.

Jóakarathban tehát a londoni kormány részéről már Defoe memorandumára előtt sem volt hiány. Jóakarathnál többet azonban az adott körülmények közt nem lehetett várni tőle. Hiszen Anna királyné utóvégre is Lipót császárnak és nem a vele hadban álló magyar felkelőknek volt a szövetségese. Következésképpen érdeke az osztrák hatalom ellenálló erejének fokozása és nem csökkenése volt. Anna királyné és tanácsadói minden bizonnyal szívesen közreműködtek volna az osztrák ház és a magyarság érdekeinek összehangolásában, de Defoe romantikus elgondolásához, hogy egy nagy európai háború kellős közepén kényszerítsék rá szövetségüket államszervezete alapvető megváltoztatására, semmi körülmények közt nem járulhattak hozzá. Így a Harley miniszterhez benyújtott memorandum már eleve a pusztába kiáltott szó sorára volt ítélve. Ez azonban semmit sem változtat a késői magyar nemzedékek azon kötelességén, hogy megkülönböztetett tisztelettel és hálával tekintsenek fel Robinson Crusoe szerzőjének halhatatlan alakjára, aki az általános fegyverzserj közepelt meghallotta szenvedő nemzetünk szenvedélyes szabadságkövetelését és kész volt segítő kezet nyújtani feléje. — így —

A KINAI ÍRÁS REFORMJA 1955. május elsejével kezdetét vette. A kínaiaknak nincsenek betűik, hanem minden szónak külön jele van. (Ideogramma). Van ilyen több, mint negyvenötezer. közöttük olyan is, amely egymaga több, mint 30 vonásból áll. Természetesen nem fordul elő a közhasználatban valamennyi szójel, de a mindennapi élet számára is legalább 3—4000 ismerete szükséges. Ezek elsajátítása óriási szellemi munkát jelent maguknak a kínaiaknak is, de szinte leküzdhetetlen nehézséget a külföldiek számára. Japán és Korea ugyan lényegében átvették ezt az írásmódot, de más népeknek csak szaktudósai képesek legyőzni a jelíráshól fakadó roppant akadályokat.

Gondoljunk csak arra, milyen nehézséget jelent a gót betűvel nyomtatott könyv nem németeknek, a cyrill-betű a nem szlávoknak. Hát még egy olyan nyelven való írás-olvasás, amelyben minden egyes szónak külön jegye van. Itt egész más világról van szó!

A japánok egy új szótag-írással kísérleteznek (syllabare), megpedig két különböző formában (Katagana és Hiragana). Mindkettő 76 jelet tartalmaz, minden jel egy-egy hangcsoportot jelez. Evvel próbálják az eddigi komplikált írást helyettesíteni. A kínaiak azonban most radikális eszközökhöz nyúltak: 1955. október elsejétől kezdődően az iskolákban kötelező a latin ábécé megtanulása. Az egész írásreformot egy egyetemi bizottság kezébe tették, akik a további lépéseket majd a bizonyos idő múlva leszűrendő tapasztalatokból fogják megállapítani.

Egyelőre 57 új és egyszerűsített írásjel kötelező a régi komplikált írás helyett. Rövid időn belül 798 régi írásjelet akarnak leegyszerűsíteni. Ezzel elsősorban a kínaiak közötti belső érintkezést akarják könnyebbíteni. Ezidőszert úgyanis az egyes kínai dialektusok között oly nagy a különbség, hogy az északi kínai képtelen megérteni a délit és fordítva. De a távolabbi jövőre nézve is óriási jelentősége van a közös ábécé használatának; elő fogja segíteni a keleti és nyugati gondolkozásmód és érzésvilág évezredes különbségének leküzdését. Az a híd, amely így Európa és Ázsia közt az írásmód terén épül, beláthatatlan jelentőségű lesz a kereszténység szempontjából is.

SZÉKELY BERTALAN KIÁLLÍTÁS. *A Múcsarnok termei egy nagy magyar festő szellemét idézik, aki maga is nagy szellemidező volt. Benne élt nemzele vergődő életében, azonosult az el-esettségében is felemelkedésre törő élniakarásával, és jelképes történeti vásznaival kifejezte, megleleveníttette korának vajdó hangulatát a szabadságharc utáni elnyomás keserű valósága és a közelgő Millennium dícsősegről ábrázoló káprázata között. Hivatásának érezte az egyensúlyozást, kiegyenlítést, a szívós, lelkesítő irányítást. Epikus elevenséggel áradt géniuszából az emlékezés. A kortársak megértették Székely Bertalan ébresztő szándékát, kitallálták, fogékony képzelettel még tovább is szötlték színebbe s fényárnyalatokba burkolt mondanivalóját és jobbára fiatalkori alkotásaiból figyelmeztető, sarkalló, vagy vigasztaló tanulságokat vontak le.*

„II. Lajos holtestének megtalálása”: az ifjú király enyhén borostás, nemes arcú, a nyomtalanul eltűnt, megsíratott, és szívszorongva egyre visszavárt Petőfi alakját idézte. — Hatalmas vászna, a „Mohácsi csata” tulajdonképpen a vérbefojtott 49-es nemzeti ellenállás jelképes ábrázolása. Szavai szerint: „Történeti eseményt nem úgy kell festeni, ahogyan végbement, hanem ahogyan annak történnie kellett volna.” Ez a nevelő, irányító célzat mindvégig elválaszthatatlan alkotó művészetétől.

Példák a mulból, emlékeztető történeti mozzanatok — „Dobozi és hitese”, „Egri nők”, „Zrínyi kirohanása” — közelgő ezeréves évfordulóra való felkészülés ünnepélyes, lelkesítő ösztönzései s felmagasztosításai a bátorságnak, a becsületnek és az önfeláldozásnak. Meggyőződéssel hangsúlyozta, hogy a festőnek nem szabad parázéznia az eszközökkel és csak a célt tartva szemelött, az emberek képzeletére kell hatnia. Tapasztalta, mennyire félreérthető, elködösíthető az elkoptatott szó, de tudta s érezte, hogy a színjelképei még romlatlanok és tiszták, szívőtől a szívig hatolnak, ha jószándékú, értő mester él velük. Székely Bertalan varázserőként,

kifejezőképessége leghathatósabb fegyveréül használta fel a szín hatalmát.

A szorongás, a félelem, a lappangó balsejtelem delejes áramlását idézi fel „II. Lajos”-ának helyenként ezüstös fénnnyel lebegő, ólomszürke tónusával. — A fehérbe és kékbe öltözött Dobó Katica kivont kardjával: a megsemmélyesített szellem és szépség ragyogása, a tisztaság és emelkedettség győzelme. A kirohanó Zrínyi, a megtorló harag és a lovagias büszkeség színeibe, pirosba és narancsba öltözöttek, közvetlen hátvédjével, egy fehérruhás harcossal: sarkalló hősi jelképe az irtalmatlan tülerővel szemben, reménytelenül is sikraszálló önfeláldozó bátorságnak.

Székelly Bertalan elméletileg egyik legképzettebb festőnk. Feladatát mindig világosan körvonalazza „a megfelelő plasztikus forma, fény és színösszeállítás után meglevenedett költői eszme.” Ez elv megvalósításának, egyben az epikus festészetnek egyik igen szép példája a „Dobozi Mihály és hitvese”. Tájai szervesen kiegészítik a történetet. A vegetáció, a derült, vagy borult égbolt természetesen hangsúlyos háttér, vagy kísérő, hanem annál sokkal több. Kimeríthetetlen szín- és fényhatásaival maga a természet a voltaképpeni elbeszélő, a cselekmény főmozgatója.

Vannak festőink, akiknek színtanulásija telivéreb, ösztönsebb, váratlanabb és káprázatosabb, de senki se versenyezhet Székely Bertalannal a zinnel, mint a legfinomabb rezdüléseket is érzékeltető lelki elemzésnek tudatos, biztoskezü alkalmazásában. Örvénylő emberi indulatok foglalkoztatják, még ha csak pusztá tájat fest is. Egyik nagyméretű tájképe, a habzó vörös tékozó pompájában, az elszabadult szenvedélyek féktelen tobzódását próbálja ki, a természet jelképi nyelvén. Egyik legnépszerűbb képén — „V. László és Cillei Ulrik” — a tompa, fáradt vörös ernyesztő hevével fojtó érzéki fulladtságot áraszt. A sok vázlat elárulja, mily erősen foglalkoztatta e téma.

Az érettkorú, lehiggadt Székely Bertalan nagy történelmi festménye, a „Thököly Imre búcsúja” nem vetekszik a korábbi művek népszerűségével, de kifejezésében amazoknál tömörebb, egységesebb, erőteljesebb és mélyebb. Az eddigi epikai leírás folyamatossága helyett most a megragadott drámai mozzanatot, a cselekvés lendületét rögzíti meg, egyetlen pillanatba sűríti a történet.

Székely Bertalan mágikuserejű művész volt, akaratát át tudta vinni a nézőre, hatni, ébreszteni, irányítani tudott. Csak elveszíteni nem tudta önmagát az alkotás lázában, nem engedte, hogy értő, gondolkodó szelleme helyett vakon, süketen, titokzatosan a kiismerhetetlen és megfelfejthetetlen génusz diktáljon és teremtsen, a latolgató és szüntelen ellenőrzése nélkül. Ezért legszebb alkotásaiban is érzünk valami merevséget, idegenséget, feloldatlanságot, nélkülözzük a tökéletes természetességet és egyszerűséget. Portréi, kompozíciói, illusztrációi sohasem teljesen elfogulatlanok: közvetlenek, önkéntelenek. Igazi nagysága pedagógiai, nevelő munkájából bontakozott ki.

Ha szemlét tartunk gazdag életműve fölött, portréi közül kiemeljük a varázsos szépségű „Vöröshajú leány”-t, mely helyet érdemel a pictura legbecsesebb portréi közt és a „Forrás” című kompozícióját, mely magas eszméiséggel és elvontságában is elbűvölő élettéliséggel Puris de Charannes magaslátát súrolja. (h. g.)

Felelős kiadó: S í k S á n d o r

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Bernadette. Levelében felvetett kérdésben lényegében igaza van, nem hisszük azonban, hogy a használt kifejezés félreértésre adott volna alkalmat. Ön azt írja ugyanis a Vigiliának a taizéi református testvériséggel foglalkozó közleményével kapcsolatban, hogy helytelen volt azt írni, hogy azok „szegénységre, tisztaságra, és engedelmisségre kötelezik magukat”, holott valójában nyilván szüzességi fogadalomról van szó. A tisztaságra ugyanis, mint Ön írja fogadalom nélkül is mindenki kötelezve van. Lényegében ez így is van, ennek ellenére azonban az Egyház latin szóhasználatában a szerzetesi fogadalommal kapcsolatban a „castitas” kifejezés szerepel, ami pedig tisztaságot jelent. Ez persze ebben a vonatkozásban inkább terminus technicusnak tekintendő és semmikép sem jelenti azt, hogy szüzesség nélkül ne lehetne tiszta életet élni.

Ad gloriam. — „Valahol azt olvastam: cselekedeteink akkor érdemesek Isten előtt, ha istenszeretetből fakadnak. Egyik ismerőssel azon vitákozunk, vajjon minden cselekedet előtt fel kell-e keltenünk a szeretet indulatát és fel kell-e ajánlanunk minden alkalommal azt Isten dicsőségére, hogy érdemes legyen?” — Feleletünk: Szent Tamás azt tanítja, minden cselekedetünknek Isten szeretetéből kell fakadnia. De hozzáfűzi, hogy ez a feltétel megvan mindenkinben, aki a kegyelem állapotában van és megengedett cselekvést művel. Természetes és magától értetődő: ha azt akarjuk, hogy cselekedeteink Istenben visszhangot keltsenek, akkor azoknak Istenre kell irányulniuk még akkor is, ha természetfeletti szempontból közömböseknél számítanak. Ezért időnként ajánlatos egy-egy szeretetfóhással odafordítani Isten felé munkánkat, tevékenységünket, napi apróbb-nagyobb cselekvéseinket. Az aszketikus írók a tengeri hajó hasonlatát szokták emlegetni a kérdéssel kapcsolatban. Ha egy hajó a hullámozó tengeren a távoli kikötő felé halad, mindannyiszor igazítani kell a kormányán és irányán, valahányszor a hullámok eltérítik. Nekünk is valahányszor úgy érezzük, hogy tetteinkben szenvedélyeink, gyarlóságaink és a mindennapi élet hullámai elfordítanak Istentől, fel kell munkunkban indítanunk a szeretet érzelmét és oda kell fordítanunk hajónkat Isten felé.

N — y G — a. — Nem kell csodálkozni, hogy az illető Isten szolgája oly gyorsan eljutott az életszentség magasságára, míg másoknak egy egész élet kevés, hogy néhány lépést megtegyenek felfelé, noha sokkal többet tudnak, tanultabbak, okosabbak. — Kétségtelen, hogy természetes sikon, a mindennapi élet távlatában néhez ezt megérteni. Természetfeletti vonatkozásban azonban nincs benne semmi érthetetlen. Ajánljuk, olvassa el Avilai Szent Teréz önéletrajzát, különösen a 34. fejezetét. Ott megkapja a feleletet: „Az Úr olykor az egyik embert húsz év alatt sem vezeti fel a szemlélődésnek olyan magas fokára, mint ahová egy másikat egy esztendő alatt feljuttat...” — mondja a Szentatyja. Majd így szól: „Nagy tévedés azt hiunni, hogy az évek hossza sora fogja megérteni velünk azt, amit megérteni lehetetlenség másképpen, mint csakis tapasztalat alapján. Azért is sokan csalódnak, akik ismeri akarják a lelki dolgokat, anélkül, hogy maguk is lelkiek volnának...” A szeretet heve, az élmény mélysége dönt a lelki előhaladásban, nem pedig az évek száma.

Barátnő. — Ha az illető édesanya csak szajkóztatja kislánykájával a parancsolatokat, anélkül, hogy életelvűvé igyekeznék tenni számára azokat, ne csodálkozzék, ha a gyerek rossz és neveletlen. Mi is láttunk már hasonló esetet: az anya jó szándékból szorgalmasan tanította gyermekeivel a tízparancsolatot, de arra nem volt ereje, hogy felelősségre vonja őket például hazudozásukért. Sőt maga is megengedett apró hazugságokat magának előttük — nem egyszer miattuk — az apával szemben. Ne röstellje ön egy-egy odavetett megjegyzéssel nyitogatni barátnője szemét, hogy ne a tízparancsolat hatástalanságát emlegesse, hanem a saját gyönregségét. Semmit sem ér, ha szájával a parancsolatokat tanítja, cselekedeteivel pedig a kényeskedésbe, nyafkálkodásba viszi bele gyerekeit.

U. — I. — Budapest. — Annak, hogy a pap a mise végén Szent János evangéliumának bevezetését mondja, történeti oka van. Nem annyira evangéliumi olvasmány, mint imádság. Az őskeresztények nem mondták, a középkor óta szokásos. Ekkor kezdték szentelményi imádságként használni a János-evangélium csodálatos szépségű és mélységes értelmű bevezetését. Amidőn tehát legmértöbb módon összefoglalja mindazt, ami a szentmisében történt, egyúttal áldásadó is, könyörgés Istenhez, hogy oltalmazza meg népét minden gonosztól.

Kl. J.-né. Miskolc. — Az úgynevezett Malakiás féle „jövendölés” Szent Malakiás armaghi érsektől, Szent Bernát jóbarátjáról vette nevét. A szent érsek 1094-ben született és 1135-ben halt meg. A „jövendölésről”, mely felsorolná a pápákat a világ végéig, 1595-ig mit sem tudtak. Ekkor jelent meg Wion Arnold *Signum Vitae* című könyvében. A komoly történeti kutatás megállapította, hogy közönséges hamisítvány, mely az 1590-es konklave idején született azzal a céllal, hogy Simoncelli bíboros megválasztása mellett hangulatot keltsen. A „jövendölés” szövegének vizsgálata kimutatta, hogy a pápákra mondott hangzatos jelzők csak 1590-ig találóak, attól kezdve vaktában mondott szóképek.